

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин та національної безпеки
Кафедра національної безпеки та політології

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра на тему:
**«Вплив російської пропаганди на суспільні настрої в Україні
в умовах російсько-української війни»**

Виконала студентка II курсу, групи МПл-21,
спеціальності 052 Політологія
Дідур Ангеліна Анатоліївна

Керівник – доктор політичних наук, професор
Мацієвський Юрій Володимирович
Рецензент – доктор історичних наук, професор
кафедри міжнародних відносин НаУОА
Атаманенко Алла Євгенівна

Острог, 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПРОПАГАНДИ	12
1.1 Теорія пропаганди Г.Лассвела	12
1.2 Вимірювання впливу пропаганди	25
1.3. Застосування методу дискурс-аналізу.....	36
РОЗДІЛ II. РОСІЙСЬКА ПРОПАГАНДА ТА ЇЇ НАРАТИВИ	42
2.1. Стратегічні цілі російської пропаганди	42
2.2. Медіа канали поширення пропаганди.....	49
2.3. Аналіз основних наративів російської пропаганди	63
ВИСНОВКИ	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:	77
ДОДАТКИ	85

ВСТУП

I. Постановка проблеми:

Сьогодні інформація має надзвичайний вплив на суспільну свідомість, і тому може бути ефективним засобом дестабілізації та маніпуляції суспільної думки. З початком ведення війн використання пропаганди стало її ключовою складовою. Вона діє не тільки разом із застосуванням зброї, проведенням операцій, але й як окрема складова, адже її використовували як інструмент для маніпуляції суспільною свідомістю. Пропаганда, за словами Г. Ласвелла, є одним із найбільш могутніх знарядь боротьби тому, що вона: «підриває основи військових та громадянських сил ворога та розчищає шлях залізному кулаку із людей та металу»¹, вона є «пасивним допоміжним знаряддям, головна функція якого полягає в тому, щоб знищити у ворога бажання боротьби, вселяючи зневіру, розчарування і суперечність»².

Повномасштабне вторгнення Росії на територію України почалось з годинного звернення Путіна до росіян, де він, маніпулюючи фактами, проголошував низку наративів: - «українці і росіяни - один народ», «Україну як державу створив Ленін», та «Україною правлять нацисти і тут відбувається геноцид російськомовного населення». Саме на цих наративах будується сучасна зовнішня політика та пропаганда Росії. Але велике значення має саме кількість пропагандистських наративів, їх швидка зміна та вплив на самих російських пропагандистів, які намагаються формувати дійсність крізь її призму.

За результатами дослідження InterNews, 2022 році відбулися суттєві зміни у споживанні новин в Україні – скоротилося споживання ТБ, радіо, преси та інтернет-сайтів (найбільше ТБ), а аудиторія новин перейшла переважно в соціальні мережі³. У 2021 році лише 20% українців використовували Telegram як джерело новин. Це число різко зросло до 60%

¹Lasswell H. D. Propaganda technique in the world war. New York. 1927. – 20 p.

²Lasswell H. D. Propaganda technique in the world war. New York 1927. – 233 p.

³ Українські медіа, ставлення та довіра у 2022 р.

Internews.URL:<https://internews.in.ua/wpcontent/uploads/2022/11/Ukrainski-media-stavlennia-ta-dovira-2022.pdf>

після повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році. Цього року Telegram залишається основною соціальною мережею для споживання новин, демонструючи значне зростання до 72%⁴. Саме це дає підставу для детального аналізу цієї інформаційної платформи, адже з початком повномасштабного вторгнення Росії на територію України роль Telegram у пропагандистській машині російської сторони значно зросла.

Таким чином перед нами виникають такі питання: «Через які Telegram-канали поширюється пропаганда?», «Які наративи використовує РФ у своїй пропаганді?», та «Наскільки ефективна пропаганда РФ на території України під час війни?».

II. Критичний огляд літератури:

Аналізуючи літературу, можна впевнено стверджувати, що пропаганда – явище не нове. Одні дослідники вказують на її ідеологічну сутність⁵, другі на психологічну⁶, треті – на комунікативну⁷. Всі вони схильні бачити її сутність у специфіці засобів її впливу. Наприклад, варто згадати Г.Ласвелла, який вважається засновником теорії пропаганди та теорії масової комунікації. Його теорія пропонує досить песимістичний погляд на медіа та їх роль у суспільстві. Сила пропаганди пояснювалася не так суттю або привабливістю конкретних повідомлень, а вразливістю свідомості середньостатистичної людини. Він стверджував, що економічна криза та зростаючий політичний конфлікт викликали загальний психоз, який робив людей більш вразливими до грубих форм пропаганди. Дослідження Е.Аронсона, який розглядав пропаганду як технологію психологічного впливу, показало, що люди можуть бути вразливими до тактик переконання через когнітивні упередження, емоції та інші психологічні фактори. Технології організації ефективної комунікації з

⁴ Українські медіа, ставлення та довіра у 2023р. Internews..

URL:<https://internews.in.ua/wpcontent/uploads/2023/10/Ukrainiski-media-stavlennia-ta-dovira-2023r.pdf>

⁵Lasswell H. D. Propaganda technique in the world war. 1927. – 233p.

URL:<https://ia801200.us.archive.org/18/items/PropagandaTechniqueInTheWorldWar/Propaganda%20Technique%20In%20the%20World%20War.pdf>

⁶ Аронсон Э. Эпоха пропаганды: Механизмы убеждения, повседневное использование и злоупотребление. 2003. – 384 с. URL: https://stavroskrest.ru/sites/default/files/files/books/aronson_pratkanis.pdf

⁷ Lippmann W. Public Opinion. New York. 1922. 427 p. URL: <https://shorturl.at/wCNP4>

об'єктами пропаганди досліджував В.Ліппман. Дослідник вважав, що контроль над збором і поширенням інформації слід передати до рук благодійної технократії – інтелектуальної еліти, яка з допомогою наукових методів відокремлювала факти від вигадки і приймала правильні рішення у тому, хто має отримувати ту чи іншу інформацію. Для цього він запропонував створити квазіурядове бюро розслідувань, яке б ретельно оцінювало інформацію та направляло її іншим елітам для прийняття рішень. Це бюро також могло б визначати, яку інформацію поширювати через медіа, а яку людям краще не знати. Слід зазначити, що пізніше вони переглянули багато своїх ідей, а від деяких зовсім відмовилися. Хоча пропаганда під час Першої світової війни була ефективною, це не означає, що її силу можна пояснити лише однією теорією, що підтверджується даними подальших досліджень у галузі масової комунікації, коли вчені перейшли від простих міркувань про ефект до систематичного вивчення впливу конкретного змісту на певні категорії людей.

У контексті впливу пропаганди РФ, серед українських дослідників варто виділити Р. Запорожченко⁸ у своїй статті показує, чому сучасна Росія є геополітичним проектом під назвою «імперія Путіна» та які ідеологічні обґрунтування цієї імперії існують. Автор досліджує ідеологічні обґрунтування цієї імперії та припускає, що те, що відбувається, є зіткненням різних форм імперських порядків – неоліберальної демократії та концепції «руського миру». Автор робить висновок, що Росія як імперія перебуває в тривалій політичній кризі, але це не означає, що імперія розпадеться. Саме тому Володимир Путін прагне побудувати сучасну Російську імперію на пострадянському просторі, що підтверджено вторгненням в Україну.

Цікавим є дослідження німецького вченого Я. Целлера⁹, який аналізував настрої населення українського Чорноморського узбережжя у 2020/2021

⁸Zaporozhchenko R. The End of “Putin’s Empire?” Ontological Problems of Russian Imperialism in the Context of the War against Ukraine. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10758216.2022.2158873>

⁹Zeller J.P. Attitudes on languages, identities and politics at the Ukrainian Black Sea coast in 2020/21. Russian Linguistics, 46 (3), pp. 291-311. URL: <https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-85138173434&origin=reflist>

роках, за рік до російського вторгнення в Україну. За основу взято соціологічне опитування, проведене в Одеській, Миколаївській та Херсонській областях за участю 1200 респондентів. Адже ці регіони є чіткою мішенню російського наступу в Україну через нібито ідеологічну та мовну спорідненість цих територій із Росією. Дослідник виявив, що в настроях респондентів помітна чітка ідентифікація з Україною та українською мовою та скептицизм щодо російської держави, але аж ніяк не вороже ставлення до російської мови. У дослідженні також представлено порівняння настроїв респондентів, згрупованих відповідно до їх «етнічної/національної» самоідентифікації та мовних уподобань. Целлер зазначає, що етнічна/національна самоідентифікація та мовні уподобання респондентів мали вплив на їхнє ставлення до мовної політики та української автономії, причому україномовні респонденти більше захоплювалися українською мовою та Україною. Результати дослідження свідчать про те, що можливість спільної держави з Білоруссю та Росією рішуче заперечували всі респонденти української національності, найбільш чітко – україномовні респонденти. Досить чітку просту більшість за членство в ЄС виявили лише серед україномовних респондентів. Таким чином результати дослідження свідчать про те, що населення українського Чорноморського узбережжя більше орієнтоване на ЄС та українську автономію, а меншою мірою – на спільну державу з Росією та Білоруссю.

Польська дослідниця А. Легуцька¹⁰ досліджує російську концепцію дезінформації, її характеристики та еволюцію. Вона стверджує, що після розпаду СРСР російська влада адаптувалася до мережево-центричних інформаційних систем і творчо використала дисперсію засобів масової інформації та управління глобальними комунікаціями. Авторка окреслила методи Росії маніпулювати правдою від початку війни в Україні в 2014 р. до пандемії COVID-19. А також оцінила ефективність російської дезінформації,

¹⁰ Legucka A., Russian Disinformation: Old Tactics - New Narratives. URL: <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781003281597-3/russian-disinformation-agnieszka-legucka>

спрямованої на послаблення демократичних інститутів у всьому світі та використання міжнародних криз для власної вигоди. Легуцька стверджує, що на відміну від пропаганди, дезінформація більше не має на меті переконати когось. Її завдання – підірвати довіру до інформації, її авторитетних джерел.

Анджей Якух¹¹ виявив, що поєднання дезінформації, пропаганди, кібератак та інших форм прихованої влади може бути інструментом примусу проти опонента як у мирний час, так і під час конфліктів. Російська Федерація використовувала ці методи для досягнення політичних цілей у геополітично важливих для Москви країнах. Інформаційні операції Росії в Україні були вирішальними для анексії Криму та експансії на території Луганської та Донецької областей, таким чином Росія розгортає дезінформаційну пропаганду та кібератаки, щоб вплинути на Центральну та Східну Європу (ЦСЄ).

Окремо варто згадати Індекс результативності російської пропаганди (РПП), розроблений Київським міжнародним інститутом соціології. Індекс можна використовувати для оцінки динаміки процесів і для порівняння шкоди, завданої російською пропагандою, різним територіальним та соціально-демографічним групам. У рамках дослідження було обрано офіційні тези російської пропаганди, яким вірить понад 80% російського населення і виявлено, якою є їх підтримка українським населенням. Індекс вимірюється за шкалою від 0 до 100, де 0 означає повну відсутність впливу російської пропаганди, 100 - максимально можливий вплив російської пропаганди, коли респондент повністю підтримує усі основні тези пропагандистського нарративу. Чим вищий показник за індексом для певної території чи соціально-демографічної групи, тим сильніший вплив російської пропаганди. Було з'ясовано, що на Сході України значення індексу в 4 рази вище, ніж на Заході (48 проти 12). У центральному регіоні індекс РПП становить 19, у південному

¹¹ Jacuch A. The Blurred Lines of Peace and War—An Analysis of Information Operations Used by the Russian Federation in CEE. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13518046.2022.2139071>

– 32. Для всієї України в цілому середнє значення індексу РРП становить 26¹².

Ще один інструмент – Індекс інформаційного впливу Кремля, був розроблений групою аналітичних центрів Східної та Центральної Європи для вимірювання можливостей уряду Російської Федерації здійснювати вплив на інформаційний простір інших країн. Вимірювання відбувалось у 2017 році у чотирьох країнах: Україні, Грузії, Угорщині та Чехії. За результатами Україна має показник 7,5 за 10-бальною шкалою щодо політичної протидії кремлівській пропаганді¹³.

Аналітичні центри Ukrainian Prism та EAST Center оцінили ситуацію національної стійкості до кремлівських інформаційних впливів у 2018 та 2021 році в 14 країнах Центральної та Східної Європи та представили Індекс стійкості до дезінформації¹⁴. Згідно з дослідженням 2018 року, серед країн, представлених у дослідженні, Білорусь та Молдова мали найгірші загальні показники та були найслабшими у своїй здатності протистояти зовнішнім інформаційним загрозам. Водночас Азербайджан, Чехія, Польща та Україна були лідерами загальної оцінки. Автори дослідження зазначили: «За результатами 2021 року найвищу стійкість демонструє Україна, за нею - Азербайджан, Чехія та Словаччина. Білорусь і Молдова залишаються найслабшими у своїй спроможності протистояти іноземним інформаційним загрозам»¹⁵.

Таким чином сьогодні існує значний інтерес до вивчення пропаганди РФ, її характеристик та еволюції, проте вона досі залишається серйозною загрозою міжнародному правопорядку і внутрішній стабільності держав, зокрема для України.

III. Теоретична основа дослідження:

¹² Індекс результативності російської пропаганди: звіт за результатами дослідження. Київський міжнародний інститут соціології. 2015. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=510>

¹³ Індекс інформаційного впливу Кремля 2017. Спільний звіт за результатами дослідження. Детектор Медіа. URL: https://ms.detector.media/content/files/dm_iik_ukr_pravka-compressed.pdf

¹⁴ Russian Disinformation Resilience Index 2018. PrismUa. URL: <http://prismua.org/en/dri-cee/>

¹⁵ Russian Disinformation Resilience Index 2021. East Center. URL: <https://east-center.org/wp-content/uploads/2021/09/DRI-report-2021.pdf>

У цьому дослідженні я буду використовувати модель комунікації Гарольда Лассвела, адже його теорію пропаганди відносять до перших справжніх теорій масової комунікації, у центрі уваги яких опинилися саме ЗМІ. Ідеї Лассвела про роль пропаганди як про основну функцію ЗМІ кілька десятиліть панували і в дослідницьких, і в практичних підходах до масової комунікації. Варто зазначити, що Г. Лассвел активно використовував методи соціальної психології та психоаналізу у вивченні політичної поведінки та пропаганди, виявляв роль масових комунікацій в оформленні, поширенні та відтворенні символіки політичної влади.

Основними стратегічними цілями пропаганди під час війни, на думку засновника теорії пропаганди, мають бути: збудження ненависті до ворога; підтримання дружніх відносин з союзниками; збереження добрих відносин з нейтральними країнами і, якщо можливо, прагнення заручитися їх співробітництвом; деморалізація ворога.

Варто зазначити, що у цій моделі є певні мінуси:

- Не враховується контекст та роль тих, хто бере участь у процесі комунікації;
- У рамках такого підходу складно відповісти на наступне питання «З яким ефектом впливає пропаганда?».

Ставлення до використовуваного суб'єктами символу, що виражає чітку позицію, і ставлення самого суб'єкта до тих чи інших об'єктів емпіричної реальності також складно простежити або тим більше верифікувати. Також слід відмітити, що теоретики також вказують на те, що кожна людина індивідуальна і має свої смаки та переваги, тому сприйняття інформації може бути різним.

IV. Дизайн дослідження:

Метою роботи є виявлення основних змін в наративах РФ та аналіз їхнього впливу на суспільні настрої в Україні в умовах російсько-української війни.

Предметом дослідження є пропагандистські наративи Російської Федерації під час російсько-української війни.

Для досягнення мети потрібно виконати ряд завдань:

- З'ясувати чи досягла пропаганда РФ успіхів у просуванні наративів;
- Описати основні наративи, які використовує РФ у своїй пропаганді та як змінювались вони;
- Виявити через які Telegram канали просувається пропаганда Росії;

Дані і методи:

Для аналізу впливу пропаганди на суспільні настрої будуть використовуватись дані дослідницьких центрів, зокрема Київського Міжнародного Інституту Соціології (КМІС)¹⁶, VoxCheck¹⁷, Детектор Медіа¹⁸, InterNews¹⁹, ОПОРА²⁰. Також дослідження базується на якісній методології, яка включає метод дискурс-аналізу. Методологія дискурс-аналізу використовується для опису наративів, представлених в українському інформаційному просторі, із тлумаченням їхніх реальних завдань та оцінкою того, чи вони вплинули на громадську думку. Крім того, цей метод сприяє виявленню страхів і занепокоєння суспільства, які використовуються для просування проросійських наративів. Особливістю цього дослідження є висвітлення російських наративів, що є найбільш розповсюдженими в Україні, з метою розкриття головної мети, яку переслідує РФ у їх поширенні, та визначення, який вплив вони можуть мати на суспільні настрої в умовах затяжної повномасштабної війни Росії проти України. Важливість вивчення

¹⁶ Динаміка поширеності серед населення наративів «розколу»: результати телефонного опитування, проведеного 29 вересня - 9 жовтня 2023 року. КМІС. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1302&page=1>

¹⁷ Здатність українців вирізнити меседжі респропаганди: результати дослідження громадської думки. Вокс Україна URL: <https://voxukraine.org/zdatnist-ukravintsiv-vvriznvatv-mesedzhi-rospropagandy-rezultatv-doslidzhennya-gromadskovi-dumky>

¹⁸ Від «Трухи» до Гордона: найпопулярніші канали українського сегмента Telegram 2022 р. Детектор Медіа. URL: <https://detector.media/monitoring-internetu/article/202665/2022-09-09-vid-trukhy-do-gordona-navpopulvarnishi-kanaly-ukrainskogo-segmenta-telegram/>

¹⁹ Опитування USAID-Internews щодо споживання медіа. Internews. <https://internews.in.ua/wp-content/uploads/2022/11/Ukrainski-media-stavlenia-ta-dovira-2022.pdf>

²⁰ Свобода слова в російських руках: як Росія використовує Телеграм для інформаційної окупації. Опора. URL: https://www.oporaua.org/polit_ad/svoboda-slova-v-rosivs-kih-rukah-vak-rosiya-vikoristovuve-telegram-dlva-informacivnovi-okupacivi-24883

теорії Г.Ласвелла та її застосування в контексті аналізу російської пропаганди і інформаційних каналів полягає в тому, що вона допоможе розібратися в тому, як працюють медіа, як вона взаємодіють з аудиторією і яким чином російська пропаганда поширюється та впливає на настрої в Україні.

Структурно робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПРОПАГАНДИ

1.1 Теорія пропаганди Г.Лассвела

Одна з основних тенденцій розвитку сучасного суспільства полягає в різко зростаючому значенні інформаційних технологій. Саме вони сьогодні надають вирішальний вплив на зміни, що відбуваються в соціальній структурі суспільства, економіці, та і в цілому на розвиток інститутів демократії. При цьому під інформаційними технологіями розуміється не тільки технічна складова, а й методи, засоби, прийоми, пов'язані з розповсюдженою інформацією, а також їх вплив на формування нових та руйнацію старих цінностей, норм, форм поведінки тощо.

До позитивних характеристик інформаційного суспільства ми можемо віднести, наприклад, вирішення проблеми інформаційної кризи, а саме баланс між інформаційною лавиною та інформаційним голодом, що сприяє формуванню інформаційної єдності суспільства, та вільний доступ для кожного індивіда до різних інформаційних ресурсів. Однак, крім позитивних моментів, спостерігаються небезпечні тенденції, наприклад, проблема виявлення якісної та достовірної інформації, а також розширення методів маніпуляції, як свідомістю індивіда, так і цілих соціальних груп.

Пропаганда (від латинського «propaganda» - піддається поширенню) представляє собою вплив на свідомість (підсвідомість), політичні та ціннісні орієнтації об'єктів (груп об'єктів) шляхом поширення поглядів, ідей, доктрин з метою формування світогляду, який відповідає інтересам впливової сторони. Військова пропаганда - це використання інформаційних каналів у підтримку політичних завдань ведення військових дій та загальних цілей, поставлених перед воюючими сторонами. Таким чином пропаганда – це термін, який використовується для позначення різних аспектів впливу на суспільство через інформацію та медіа. Проте можливості та зміни, які несе з собою інформаційне суспільство, безпосередньо вплинули на пропаганду, змінилась

її структура та зміст. Структурні зміни суспільства зачіпають тією чи іншою мірою всі сфери життєдіяльності людей, наводячи як до нових форм взаємодії, так і до нового змісту цієї взаємодії. Слідом за змінами соціальних умов відбувається модифікація систем управління масовими процесами, які включають не тільки розробку нових методів і технологій масового впливу, але й, що важливо, трансформацію суб'єкта та об'єкта цього впливу.

Засновником теорії масової комунікації вважається американський політолог Гарольд Лассвел. Він розумів пропаганду як управління колективними відносинами за допомогою маніпуляції суспільними символами. З цієї точки зору американський політолог визначив пропаганду як контроль над громадською думкою за допомогою соціальних символів. Під соціальними символами він описує зовнішні ознаки, завдяки яким можна визначити психологічну спрямованість пропаганди. Пропаганда представляє собою спробу зміни поглядів людей за допомогою впровадження «масового переконання». Головною метою є впровадження політичних міфів та стереотипів. Політичний міф він визначає як «сукупність соціальних переконань, що включають стійкі уявлення про ідеальний тип влади в рамках конкретної суспільної структури, які приймаються як аксіоматичні, без доказів та реалізуються в політичних доктринах та ідеологіях. Вони відображаються в структурі політичної свідомості через такі поняття, як «креденда» (довіра) та «міранда» (міраж). Тому пропаганда завжди звертається як до розуму, так і до почуттів одержувачів.

У дослідженні «Propaganda technique in the World War»²¹ дослідник на прикладі військової пропаганди Першої світової війни аналізував технологію ефективного інформаційного впливу. Важливо зазначити, що в основі підходу лежить теза про єдину реакцію на пропагандистський вплив, а саме про базові інстинкти, які забезпечують єдність реакції. Будучи представником фрейдизму Г.Лассвел, стверджував, що базові інстинкти абсолютно

²¹Lasswell H. D. Propaganda technique in the world war. New York. 1927. – 233 p. URL: <https://ia801200.us.archive.org/18/items/PropagandaTechniqueInTheWorldWar/Propaganda%20Technique%20In%20the%20World%20War.pdf>

іраціональні і не підлягають свідомому контролю. Таким чином війна дає волю цим інстинктам, які у мирний час перебувають у пригніченому стані, тому саме на мобілізації найпримітивніших первісних інстинктів і заснована військова пропаганда. Чим вище рівень напруженості у суспільстві, чим сильніше виражені в ньому примітивні інстинкти, тим ефективніше працюватиме пропаганда і тим легше люди повірять її повідомленням.

Як вже зазначалось Г.Лассвел визначив пропаганду як «контроль за громадською думкою з допомогою соціальних символів», а мета цього контролю – забезпечення мобілізації та консолідації має навколо єдиної мети, (в умовах воєнних дій - навколо перемоги у війні). Проте мобілізація несе переважно негативний характер, адже маси згуртовує саме загальна ненависть до ворога, який є головною перешкодою для досягнення мети. Однак дослідник підкреслював, що ця мета є одночасно і спільною для кожної соціальної групи - вона формується безліччю способів, кожен із яких розрахований на кожну групу суспільства.

Дослідник виходив із того, що практика пропаганди повинна враховувати «об'єктивні факти міжнародного життя та загальний настрій суспільства». Найяскравіше це проявляється в кризових ситуаціях, серед яких особливе місце займає війна. Стан війни - це катастрофа для будь-якої країни, це період трагедій, відчаю. Держава повинна брати до уваги настрої та думки громадян, і політикам, за думкою Г.Лассвела, приймаючи рішення в умовах воєнних конфліктів, слід враховувати психологічний та моральний стан населення. У таких умовах держава має контролювати ситуацію. Для цього політики повинні володіти мистецтвом впливу на поведінку, що дозволить мінімізувати наслідки негативних переживань громадян і спрямовувати їхні зусилля та прагнення на вирішення необхідних завдань для країни. Таким чином постає питання, які саме дії вважаються бажаними у період воєнних конфліктів? Адже це не лише участь у військових діях, а також догляд за пораненими, збір продовольства, зброї та розробка нових наукових технологій у військовій справі. Усі ці дії громадяни можуть виконувати навіть без

зацікавленості або навіть без примусу, сприймаючи це просто як свою роботу. Однак з наявністю внутрішньої мотивації, особистого бажання допомагати країні, якість цієї роботи помітно зростає. І саме для досягнення цієї мети державі потрібно вдалим чином використовувати пропаганду. Задача пропаганди в час війни – «спровокувати в громадян своєї країни ненависть до ворога». Для цього вона повинна максимально яскраво показувати образ ворога, представляти його у найбільш непривабливому вигляді, акцентувати загрозу, що виходить від нього, нагадувати, що саме він погрожує життю мирних громадян, руйнує їхнє побут та культуру. Сформувавши та поширивши через пропаганду образ ворога, на думку дослідника, держава не лише сприяє консолідації громадян і виховує в них патріотичні почуття, але також артикулює пріоритети в міжнародних відносинах, визначає як ворогів, так і союзників. Пропаганда виражається в різних формах, наприклад, це можуть бути офіційні заяви представників держави, доповіді, публікації, листівки, плакати, виступи громадських діячів, реклама, музика, кіно. Пропагандисти не лише постачають необхідну інформацію владі, але й виступають у ролі психологів: вони спостерігають за реакцією людей щодо певної проблеми. На думку Лассвела, таку відповідальну функцію можуть виконувати лише фахівці, які мають спеціальні знання, а також особи, які користуються великим суспільним авторитетом.

Пізніше Лассвел пропонує теорію «магічної кулі» (magic bullet), яка в умовах індивідуалізованого масового суспільства виконує функцію заміщення зруйнованих соціальних зв'язків і надає для кожного окремого індивіда вплив, якому він не може протистояти. Саме в процесі масової комунікації кожен член суспільства цілеспрямовано отримує свою заздалегідь відміряну норму впливу. Як і магічна куля, яка завжди точно і безпомилково знаходить свого адресата, так само точно і безпомилково діє в суспільстві масова комунікація. Єдина система стимулів породжує єдину систему реакцій, і масова комунікація повністю підпорядковує собі суспільний організм. Відповідно вплив пропаганди носить загальний (як за охопленням, так і за ступенем

впливу) характер, оскільки в суспільстві пропагандистські повідомлення, що розповсюджуються за допомогою каналів масової комунікації, фактично безперешкодно надають вплив як на індивіда, так і на навколишнє соціальне середовище.

Аналізуючи взаємозв'язок між масовою комунікацією та пропагандою, Г.Лассвел у 1948 році визначає поняття її структури, так і виконуваних нею основних соціальних функцій, запропонувавши при цьому визначення її як такого, що стало класичною моделлю комунікації, яка розкривається у міру відповіді на послідовно виникаючі питання (рис. 1.1):

Рис.1.1. Модель комунікації Г.Лассвела

Джерело: Складено на основі G.Lasswell. The structure and function of communication in society. The Communication of Ideas. 1948.

Таким чином за моделлю Г. Лассвела, комунікація - це процес передачі інформації від одного суб'єкта до іншого. Він виділив такі основні елементи моделі:

- Хто? - джерело повідомлення, тобто той, хто передає інформацію;
- Що? - саме повідомлення, тобто інформація, яку передає джерело;
- Кому? - адресат повідомлення, тобто той, хто його отримує;

- Яким каналом? - засіб, яким передається повідомлення;
- З яким ефектом? - наслідок комунікації, реакція адресата.

Згідно із цією структурою, дослідник виділив також основні розділи дослідження:

- 1) аналіз управління процесами масової комунікації;
- 2) аналіз змісту повідомлень мас-медіа (контент-аналіз);
- 3) аналіз роботи самих мас-медіа;
- 4) аналіз їхньої аудиторії;
- 5) аналіз результатів (ефекту) мас-комунікаційного впливу.

Також Г.Ласвел визначив три функції комунікаційного масового процесу: спостереження за навколишнім середовищем для виявлення загрози, яку воно представляє для суспільства та визначення можливостей впливу на цінності цього суспільства в цілому та його складових частин; кореляція співвідношення складових частин суспільства під час реагування на «поведінку» навколишнього середовища; передача соціальної спадщини від покоління до покоління.

Таким чином дослідником були сформульовані теоретичні межі, які дозволяють аналізувати пропаганду, з точки зору структури масової комунікації та особливостей її функціонування в суспільстві. Ці межі визначались п'ятьма основними складовими комунікації і дозволяли досить чітко описати не лише проблемне поле пропаганди, але і виокремлювати специфіку управлінських функцій для конкретних випадків. Проте запропонована схема не надавала відповіді на залишений на той час невирішеним питанням про те, яким чином процес комунікації відтворюється в широкому соціальному контексті, включаючи те, як його вплив відбивається в безпосередньому оточенні людей, з яких складаються масові аудиторії, та як їхні впливи на ЗМІ можуть бути ігноровані, якщо взяти до уваги, що це відбувається лише в обмежених межах.

Але масова комунікація має велике значення, саме через те, що вона

впливає на формування громадської думки, цінностей, переконань та поведінки людей. Вона може, бути використана, як для інформування громадськості, так і для маніпулювання нею, залежно від цілей та змісту повідомлень. У психології масових комунікацій виділяють п'ять основних методів інформаційно-психологічного впливу на індивіда:

1. Навіювання;
2. Агітація;
3. Переконання;
4. Стереотипізація;
5. Проблематизація²².

Кожен з цих методів включає безліч різних прийомів, що використовуються ЗМІ для впливу на суспільну свідомість та маніпулювання аудиторією.

Під навіюванням мається на увазі такий вплив на свідомість людини, за якої відсутнє критичне сприйняття переконань та установок, які транслуються через ЗМІ. Завдання навіювання - вселити в людині довіру до отриманої ним інформації та придушити його скептицизм. Досягається це за допомогою різних маніпулятивних дій щодо поданої ЗМІ інформації. Прикладами таких маніпулятивних дій можуть служити: одностороннє та неповне подання інформації, вибіркковість щодо фактів, що озвучуються, виривання фраз з контексту, навмисне спотворення інформації, відверта брехня та ін.

Різні синтаксичні засоби, риторичні питання, також можуть бути використані з метою навіювання індивіду тих чи інших установок та цінностей. Правильно побудоване речення дозволяє розставляти акценти на потрібних для пропаганди місцях, тим самим задаючи для індивіда певний наратив, за межі якого він не повинен виходити. Головна мета навіювання – нав'язати ту чи іншу точку зору, створивши водночас відчуття того, що

²² Войтко О., Кацалап В., Рахімов В. Аналіз особливостей маніпуляції, як інструменту психологічного впливу на свідомість. Гуманітарний вісник ЗДІА. 2018. Вип. 72. С. 158–168. URL: <http://sit.nuou.org.ua/article/view/178605/178793>

подібна точка зору є самоочевидною, безперечною і свідомо доведеною. При нав'язанні індивід не стикається з ідеєю, що це нав'язується йому, він сам повинен прийти до необхідних висновків під впливом одержуваної зі ЗМІ інформації, не усвідомлюючи, проте, що ця думка не є продуктом його власної розумової діяльності, а результатом маніпуляцій ззовні.

Другим типом маніпулювання масовою свідомістю є агітація. Вона являє собою, насамперед, вплив на індивіда через створення потужного медійного образу, що є прикладом для наслідування. Також агітація включає в себе наступні методи:

- Поширення агітпродукції (листівок, газет, плакатів);
- Поширення агітматеріалів через різноманітні ЗМІ;
- Організацію агітаційних заходів (мітингів, акцій, пікетів);
- Створення зовнішньої агітації (вуличні щити, банери);
- Телефонну агітацію (розсилку агітаційних повідомлень);
- Роботу із ініціативними групами.

Якщо нав'язування є м'яким способом маніпулювання і одна з його цілей - впливати у такий спосіб, щоб індивід, цього не зрозумів, то агітація в свою чергу спрямована на те, щоб спонукати його до певних дій або нав'язати певну думку шляхом тривалого та цілеспрямованого впливу. Зазвичай агітація передбачає створення прикладу для наслідування. Найактивніше ця стратегія використовується у передвиборчій чи іншій політичній агітації, де кандидат чи будь-який інший політичний діяч шляхом створення певного іміджу буквально стає взірцем для своїх прихильників.

Третій тип маніпуляції свідомістю у ЗМІ – це переконання. Переконання можна визначити, як процес передачі зразків поведінки чи оцінок індивіду у вигляді пояснення. Пояснення відіграє ключову роль у переконанні. Однак наявність логічного обґрунтування аж ніяк не означає відсутність у пропагандистів, які практикують стратегію переконання, наміри придушити у індивіда скептичне мислення. Логічно стрункі докази також можуть приспати пильність людини, оскільки їй почне здаватися, що якщо ЗМІ залучають для

обґрунтування своєї позиції розумну аргументацію, то це означає, що немає жодної маніпуляції. Але поки людині здається, що ЗМІ не намагається впливати на його мислення, маніпуляція, тим часом, нерідко поєднує у собі переконання з навіюванням. Так, наприклад, маніпулятори можуть використовувати раціональні аргументи на користь своєї позиції, але ігнорувати контраргументи, що є одним із способів навіювання - неповною подачею інформації та вибірковістю в озвучуванні фактів.

Останній тип маніпуляції масовою свідомістю – це проблематизація. Маніпулятивний елемент полягає в тому, що ЗМІ не завжди бувають об'єктивні у висвітленні значних соціальних проблем. Вони можуть спотворювати інформацію, що формуватиме не відповідну реальності картину світу, ігнорувати певні проблеми або перебільшувати значення одних проблем, применшуючи значення інших. Проблематизація також тісно пов'язана зі стереотипизацією, оскільки обидва ці види маніпулювання спрямовані на те, щоб виробити у індивіда конкретні тригери та реакції. Проблематизація сприяє також стереотипизації. Наприклад, якщо ЗМІ постійно підкреслюють випадки злочинності в певній етнічній або соціальній групі, ігноруючи позитивні аспекти та досягнення цієї групи, це може призвести до створення стереотипів, які асоціюють цю групу виключно з негативними явищами або проблемами. Такий підхід може призвести до спотвореної уяви про цю групу в суспільстві і формування у нього стереотипів, які не відображають реальності.

Таким чином, підсумовуючи все перераховане вище, можна зробити наступні висновки про природу маніпуляції масовою свідомістю в пропаганді та ЗМІ. Основою всіх п'яти типів на людську свідомість є придушення в людині її раціонального та критичного мислення. Стратегії маніпуляції у ЗМІ нерідко побудовані з використанням різних технік, наприклад, замовчування одних фактів, перебільшення інших, виривання з контексту, навмисне спотворення тощо. Як правило, ті чи інші види маніпуляцій поєднуються один з одним, що дозволяє ЗМІ з більшою ефективністю впливати на свідомість

своєї аудиторії.

Аналіз феномену пропаганди дозволив виділити в ній різні аспекти. За метою можна виділити два види пропаганди: внутрішню та зовнішню. Перша спрямована на населення всередині країни, друга - на населення інших країн. У другому випадку її цілі полягають в тому, щоб привертати на свій бік союзників і впливати на громадську думку населення ворожої країни. Ці види пропаганди відрізняються за застосовуваними психологічними методами. Але незалежно від того, в усній чи письмовій формі представлена інформація, мова повідомлення повинна бути адресною та мати виразну емоційну окрасу.

У сучасному світі ці механізми також функціонують, проте з розвитком інформаційних технологій з'явилися нові способи психологічного впливу. Звичайно у новому цифровому середовищі всі суб'єкти політичного процесу беруть участь, адже умови безперервного потоку інформації підкреслюють важливі психологічні аспекти в пропаганді. Важливо зазначити, щоб ідеї пропаганди були ефективними, вони повинні бути максимально привабливими, виділятися серед багатьох інших зображень. Механізм створення цінностей, спрямованих на репродукцію певної моделі поведінки, схожий на механізм рекламодавця, який щодня рекламує продукти для продажу. Політичне інформаційне повідомлення повинно бути актуальним, маючи привабливий заголовок, цікаві факти, захопливий наратив, широке охоплення аудиторії на платформах. Загалом, російська пропаганда спрямована на просування продержавних наративів і на придушення інакомислення. За останнє десятиліття РФ навчилася використовувати цифрові медіа поряд із традиційними медіа для поширення наративів²³. Дослідниця А. Літвіненко виокремила наступні тактики, які РФ використовує, щоб відфільтрувати реальність:

1. Багатоканальне поширення пропагандистського контенту;
2. Великі обсяги інформації або флуд;

²³Litvinenko, A., & Toepfl, F. The "Gardening" of an Authoritarian Public at Large: How Russia's Ruling Elites Transformed the Country's Media Landscape After the 2011/12 Protests "For Fair Elections". URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11616-019-00486-2>

3. Електронний набір повідомлення.²⁴

Багатоканальне поширення пропаганди описує різні медіа-канали, чії повідомлення часто адаптовані до певного каналу і його аудиторії. Основні наративи подорожують від каналу до каналу, посилюючи їх охоплення та силу впливу. Так, наприклад, людина дивиться по телебаченню новини, а потім відкриває російську пошукову систему Яндекс, щоб переглянути ту саму новину те саме формулювання, виділене на головній сторінці. Навіть якщо згодом вони відкриють відео на YouTube опозиційного змісту, коментарі будуть ймовірно від користувачів, які здебільшого повторюють факти та думки, які чули по телебаченню. Проте ці користувачі можуть бути платними коментаторами, які працюють повний робочий день, з метою активізації дискусії в соціальних мережах²⁵. Однак часто важко відрізнити професійних коментаторів від справжніх користувачів²⁶. Зрештою, у медіаспоживача створюється враження, що він використовував і навіть перевіряв різні інформаційні канали, але в результаті лише покращується сприйняття того, що було представлено на початковому етапі передачі пропаганди. Таким чином російська пропаганда, схоже, дійсно працює як магічна куля, про яку писав Г.Лассвел. Коли хтось дивиться телевізор, навіть якщо каже, що не довіряє йому, згодом починає повторювати державні наративи.

Флуд – це навмисне введення аудиторії в оману шляхом використання великих обсягів (відволікаючої) інформації²⁷. Наприклад, дослідження про висвітлення авіакатастрофи МН17 показали, що російська держава поширювала суперечливі наративи про цю подію²⁸. У результаті виник

²⁴Litvinenko, A., Propaganda on demand: Russia's media environment during the war in Ukraine. URL: https://www.dbthueringen.de/servlets/MCRFileNodeServlet/dbt_derivate_00058760/GMJ24_LITVINENKO_Propaganda%20on%20demand.pdf

²⁵ Howard P. N., Ganesh B., Liotsiou, D., Kelly J., François C. The IRA, Social Media and Political Polarization in the United States, 2012-2018. University of Oxford. URL: <https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1004&context=senatedocs>

²⁶ Zerback T., Toepfl F. (2022). Forged Examples as Disinformation: The Biasing Effects of Political Astroturfing Comments on Public Opinion Perceptions and How to Prevent Them. Political Psychology. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11616-019-00486-2>

²⁷ Що таке флуд і як з ним боротися? URL: <https://translations.com.ua/flud.html>

²⁸Toler A. The Kremlin's Shifting, Self-Contradicting Narratives on MH17. Bellingcat. URL: <https://www.bellingcat.com/news/uk-and-europe/2018/01/05/kremlins-shifting-selfcontradicting-narratives-mh17>

нарративний хаос, характерний для цифрової сфери, який часто змушує медіаспоживачів зробити висновок, що правду неможливо знайти. Ця стратегія корелює з парадигмою «постправди», яка має на увазі співіснування різних «істин», і ця істина, що сприймається, є суб'єктивною. Потік суперечливої інформації спокушає споживачів вибирати правду, яка їм найбільше підходить.

Використання електронного набору повідомлень є основною відмінністю між змістом сьогоденної російської пропаганди та радянського підходу, адже перший не побудований на цілісній ідеології. Деякі дослідники підкреслюють відсутність послідовності нинішньої російської пропаганди²⁹. Здається що немає чіткого набору ідей, які б об'єднували громадян, лояльних до держави. Натомість деякі розпливчасті поняття, такі як «традиційні цінності» чи опозиція уявному «колективному Заходу», можуть довільно наповнюватися змістом відповідно до політичної ситуації. Наприклад, популярним інструментом пропаганди є відображення західних нарративів шляхом звинувачень противники тих самих злочинів, у яких західні країни звинувачують Росію.

Проте сьогодні сам процес організації пропаганди спростився. Пропагандистом може стати будь-який суб'єкт, не обов'язково відома чи авторитетна особа. Щоб бути ефективним, він повинен зібрати велику аудиторію, яка сприйматиме його ідеологічні установки та розповсюджувати інформаційні продукти багато разів. Підтвердженням є активізація анонімних Телеграм-каналів під час російсько-української війни, а саме мережа «Z-воєнкорів» (військових кореспондентів), які змогли сформуванати альтернативний дискурс для російської аудиторії, нечутливої до офіційної пропаганди³⁰. Саме у квітні-травні 2022 року стало очевидним, що вертикальна російська пропаганда, яка використовувала нарративи про швидке

²⁹ Gessen M. Inside Putin's Propaganda Machine. The New Yorker. URL:

<https://www.newyorker.com/news/annals-of-communications/inside-putins-propagandamachine>

³⁰ Butyrina M., Temchenko L. Telegram as a medium for promoting Russian disinformation narratives: channels, methods, frames. Український соціум. 2022. No 2. С. 232–246. URL:

<https://cct.dp.ua/index.php/journal/article/view/227/232>

захоплення Києва і жорстоке пригноблення українців російськими військовими, втратила свою ефективність. Виникла потреба в нових способах пояснення невдач російської армії, підтримки репутації російських військовослужбовців та підняття їхнього бойового духу. У зв'язку з цим створилися передумови для активізації мережевої пропаганди, яка ґрунтується на вже горизонтальних комунікаціях, яка дозволяє комунікаторам вільно вибирати способи та джерела інформації, і надає можливості для інтерактивної взаємодії з аудиторією. Варто зазначити, що під час повномасштабного вторгнення Росії на Україну фіксуються зростання кількості телеграм-каналів, які поширюють російську пропаганду на українську аудиторію. Окрім власне проросійських, які мімікують під українські телеграм-канали, в Україні також є низка мереж окупаційних каналів, які спрямовані на аудиторію з окупованих територій³¹.

На основі цього ми переконуємось у тому, що у будь-якій країні пропаганда необхідна як інструмент мотивації громадян, проте вона може бути використана як інструмент для маніпуляції громадськістю. Для того щоб не попасти під цей вплив, варто дотримуватись наступних правил, по-перше, необхідно завжди зберігати критичне ставлення до інформації, що надходить, незалежно від рівня авторитетності джерела. По-друге, потрібно уникати емоційно забарвлених оцінок при аналізі інформації, що надходить. По-третє, потрібно прагнути до отримання інформації з якомога більшої кількості джерел, що дозволяє легше орієнтуватися у великих масивах даних і не піддаватися на спотворення фактів, що є в ЗМІ.

³¹ «Кремлівська гідра»: 300 телеграм-каналів, які отруюють український інфопростір. Детектор Медіа. URL: <https://detector.media/monitoring-internetu/article/205954/2022-12-14-kremlivska-gidra-300-telegram-kanaliv-vaki-otruvuvut-ukrainskyv-infoprostir/>

1.2 Вимірювання впливу пропаганди

Інформація має величезний вплив на свідомість суспільства, тому вона може бути ефективним інструментом у дестабілізації та маніпулюванні громадською думкою. З початком ведення війн використання пропаганди стало її ключовою складовою. Вона діє не тільки разом із застосуванням зброї, проведенням операцій, але й як окрема складова, адже її використовували як інструмент для маніпуляції суспільною свідомістю. З розвитком Інтернету пропагандистські кампанії все частіше намагаються використовувати соціальні мережі. Саме це викликає занепокоєння, що соціальні медіа можуть бути стратегічно використані для збільшення політичного розколу та впливу на громадську думку, що робить їх інструментом у сучасних стратегіях ведення війни. Масове поширення онлайн-пропаганди було визначено як головну загрозу демократії. Хоча пропаганда є інструментом, який використовувався з давніх часів, соціальні медіа зробили її поширення однозначно швидшим. Попередні дослідження надають докази систематичних пропагандистських кампаній у соціальних мережах, спрямованих на вплив на геополітичні події, такі як, наприклад, вибори³².

Д.Стенлі у своїй роботі³³ розглядає пропаганду як систематичний процес поширення інформації з метою впливу на переконання та дії громадськості. Його дослідження фокусуються на розумінні того, як різноманітні засоби масової інформації та комунікаційні платформи впливають на громадянське суспільство та політичні процеси. Слід зазначити, що він враховує сучасні технології та соціальні мережі у дослідженні, оскільки вони відіграють ключову роль у сучасному інформаційному середовищі. Дослідник стверджує, що пропаганда - це не випадковий або невпорядкований набір інформаційних повідомлень, а ціла система, яка використовується для досягнення конкретних

³² Aral S., Eckles D. Protecting elections from social media manipulation. Science. 2019. URL: https://www.science.org/doi/full/10.1126/science.aaw8243?casa_token=HA4FV3IrCvAAAAAA%3AScII9DSbDtS SdWq7E5izolyfi2NBNK7Yg-zFCJL6AWPtovw8vDYYBFdX1Kqe0_7Gu6hYVBV8U_TJuv

³³ Stanley J. How propaganda works, Princeton University Press, 2015. URL: <https://www.istor.org/stable/i.ctvc773mm>

цілей. Ця систематичність включає стратегії, техніки та методи, спрямовані на вплив на громадські переконання та дії.

Варто виділити дослідження «Основні принципи воєнної пропаганди»³⁴ бельгійської дослідниці Е.Мореллі, яка виокремила у роботі найважливіші ідеологеми виправдання війни:

«Ми не хочемо війни, ми лише захищаємося» - військові конфлікти завжди небажані, крім того, зазвичай сприймаються звичайним населенням надзвичайно негативно, оскільки це може безпосередньо вплинути на їх сферу життєдіяльності. Тому надзвичайно важливим вважається створити установку, що військові дії - це примусова міра через відсутність інших варіантів.

«Переклад відповідальності противника» - Е.Мореллі, наводячи приклади, згадує війну США в Іраку та напад Німеччини на Польщу у 1939 році, адже цей принцип впливає з того факту, що кожна сторона повинна була б бути вимушеною оголосити війну, щоб запобігти противнику «знищити їхні цінності», покласти під загрозу свободу або навіть знищити як націю. Це парадокс війни, яка ведеться, щоб запобігти війні.

«Дискредитація особистості лідера противника» - принцип, який завжди використовується до того, щоб «ефективно спрямувати ненависть на керівну особу ворожої країни, який кидає нам виклик і від якого потрібно визволити людство». У дослідженні Е.Мореллі зведення країни до особистості однієї людини ілюструється на прикладі Саддама Хусейна та його засобів масового знищення.

«Ми захищаємо благородну справу, а не свої особисті інтереси»: - дослідниця стверджує, що економічні та геополітичні цілі війни мають бути заховані під певним ідеалом, цінностями моралі та закону. У сучасних суспільствах війну можна розпочати лише за згодою народу. Таким чином необхідно переконати громадську думку в тому, що ми, на відміну від наших

³⁴ Morelli A. Principes élémentaires de propagande de guerre, Labor, Bruxelles, 93 p. 2001. URL: <https://www.monde-diplomatique.fr/2001/08/HALIMI/8029>

ворогів, йдемо на війну з благородними намірами».

«Ворог умисно вчиняє злочини; якщо ми робимо помилки, то це стається без наміру» - Е.Мореллі відзначає, що військова пропаганда, як правило, не обмежується реальними подіями, вона повинна вигадувати звірства: «Здійснювати воєнні злочини - це природня поведінка ворога, а коли ми це робимо, то це помилка, людський фактор, технічний бій». На жаль, у військових діях це завжди трапляється, відмінність лише у тому, наскільки одна зі сторін зловживає цим.

«Ворог використовує заборонені методи» - зазвичай цей принцип звучить як: «Ми не вчиняємо звірств, а, навпаки, йдемо на війну як лицарі, дотримуючись правил. Звісно, це жорсткі та мужні правила». Під час Першої світової війни були жорстокі протести проти використання отруйного газу. Кожна воююча сторона звинувачувала іншу в використанні газу, хоча обидві сторони використовували газ і проводили дослідження з використання таких методів та підвищення їх ефективності.

«Наші втрати незначні, а ворога – величезні» - цей тип інформації підвищує моральний дух у обох таборах і переконує громадську думку в ефективності конфлікту. Наприклад, під час війни США в Іраку була введена заборона на публікацію фотографій гробів американських солдатів. І така ініціатива була з обох сторін, хоча в епоху швидкого поширення інформації приховати це стає складнішим і складнішим.

«Інтелігенція підтримує нас» - дослідниця у своїй роботі стверджує, що після Першої світової війни інтелектуали в основному масово підтримували свій власний табір: «Кожна сторона війни могла розраховувати на підтримку художників, письменників та музикантів, які підтримували інтереси своїх країн». Хоча загальновійськову підтримку інтелігенцією важко помітити, адже частіше спостерігається розкол і полярні думки. Тому цей принцип можна вважати застарілим, оскільки все залежить від джерел фінансування культурних діячів та від того, де вони отримували основний дохід за свою творчість.

«Наше покликання священне» - війна за цим принципом виступає як хрестовий похід, підкріплений божественним покликанням: ми несемо істинну віру, багату культуру, захищаємо людей. Іракська війна, зауважує Е.Мореллі, сприймається як «боротьба добра зі злом».

«Той, хто ставить під сумнів нашу пропаганду, допомагає ворогові і є зрадником» - за цим принципом той, хто ставить під сумнів хоч один із принципів, обов'язково є колабораціоністом. У даних умовах можна бути лише «за» або «проти», адже плюралізм відсутній, вся опозиція замовчується і дискредитується хибними аргументами. Держава, що веде війну, повинна мати монополію на всю інформацію. Таким чином така позиція актуальна для всіх сторін в будь-яких конфліктах.

Дослідження Е.Мореллі є актуальним в умовах повномасштабної війни Росії проти України. Кожний принцип, зазначений дослідницею, можна використати для аналізу пропагандистської кампанії Росії, адже у роботі чітко вказується як воєнна пропаганда функціонує і які ідеологеми вона використовує для впливу на громадську думку та створення легітимності воєнних дій. Сьогодні Росія намагається продовжувати переконувати своє населення та світову громадськість, що війна в Україні є примусовою мірою для захисту національної безпеки. Також приховує свої геополітичні і економічні інтереси за ідеалами «захисту прав російськомовного населення». Активно продовжує представляти військові дії України як злочини чи порушення міжнародних стандартів», тоді як власні дії виправдовуються як «реакція на провокації», водночас намагається підсилити свої перемоги та зменшити реальність втрат, які вона зазнає на полі бою, для підтримки морального духу власного населення та легітимації війни.

Іншим вагомим дослідженням є стаття³⁵ групи науковців, які виміряли вплив російської пропаганди у соціальних мережах під час вторгнення Росії в

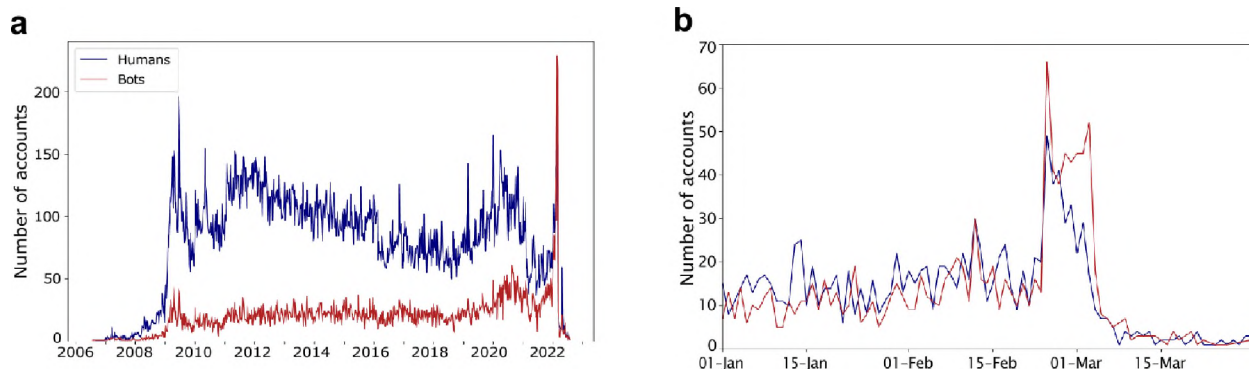
³⁵Geissler D., Bär D., Pröllochs N., Feuerriegel S., Russian propaganda on social media during the 2022 invasion of Ukraine. EPJ Data Sci. 12, 35 (2023). URL: <https://epjdatascience.springeropen.com/articles/10.1140/epjds/s13688-023-00414-5#citeas>

Україну в 2022 році. Для цього дослідники зібрали $N = 349,455$ повідомлень з 1 лютого по 31 липня 2022 року проросійського контенту в Twitter (X). Свій вибір Twitter аргументують наступним чином: «Ця мережа широко використовується для споживання новин саме через його високу популярність у різних частинах світу, включаючи країни Заходу, Африки та Азії. Це відрізняється від інших платформ соціальних медіа, які іноді мають вузьку базу користувачів у певному географічному регіоні, тоді як наш вибір повинен дозволити вивчити неоднорідність проросійської підтримки в різних країнах».

Аналіз базувався на повідомленнях, опублікованих у Twitter з лютого по липень 2022 року, які використовували хештеги #istandwithrussia, #standwithrussia, #istandwithputin і #standwithputin. Щоб виміряти глобальний вплив проросійських повідомлень, науковці оцінили загальну читацьку аудиторію на основі кількості унікальних користувачів, які підписалися на авторів проросійських повідомлень, що становить близько 14,4 мільйона користувачів, тоді як проросійські повідомлення поширювали 132 131 акаунт.

Дослідники зазначають, що у контексті російської пропаганди неофіційні дані свідчать про те, що Росія багато років інвестувала в автоматизовані засоби дезінформації та «бот-ферми». Таким чином науковці проаналізували роль ботів у поширенні проросійських повідомлень за допомогою Botometer. У результаті вони виявили, що 20,28% облікових записів були віднесені до категорії ботів. Також цікавим моментом є те, що облікові записи від людей і ботів продемонстрували чітку різницю в тому, коли саме були власне створені облікові записи. Облікові записи, класифіковані як боти, як правило, були створені пізніше, ніж облікові записи, класифіковані як люди (Рис.1.2.a.). Слід зазначити, що пік створення нових ботів припадає саме на лютий 2022 року, коли розпочалося вторгнення Росії в Україну. Це свідчить про цілеспрямоване використання ботів для поширення пропаганди саме з початком війни (Рис.1.2.b.). Протягом 2022 року спостерігається досить рівномірне зростання кількості як ботів, так і реальних користувачів Twitter, що поширюють проросійські меседжі.

Рис. 1.2. Динаміка розповсюдження проросійських меседжів

Джерело: Geissler D., Bär D., Pröllochs N., Feuerriegel S., Russian propaganda on social media during the 2022 invasion of Ukraine. EPJ Data Sci. 12, 35 (2023).

Також дослідники показали неоднорідність проросійської підтримки між країнами, та зробили висновок про географічне розташування базових облікових записів користувачів: «Очевидно, що країнами з найбільшою кількістю акаунтів, які поширюють проросійські меседжі, були Індія, США, Південна Африка та Нігерія. Виражену роль цих англomовних країн у поширенні проросійських повідомлень можна частково пояснити використанням англійських хештегів як пошукових запитів. Однак ці країни також демонструють високий відсоток проросійських прихильників порівняно із загальною кількістю користувачів Twitter». Варто відмітити, що кілька країн із великою кількістю проросійських повідомлень також продемонстрували виражену роль ймовірної активності ботів: 24,2% акаунтів в Індії були ботами, 23,9% у США, 10,2% у Південній Африці та 7,9% у Нігерії.

Отож сьогодні Twitter є платформою з особливо великою міжнародною аудиторією, що робить його сприятливим ґрунтом для поширення пропаганди. Незважаючи на це, проукраїнська підтримка в ньому набагато більша, ніж проросійська в абсолютних цифрах. Ймовірно, це так, оскільки основна база користувачів Twitter знаходиться на Заході, який здебільшого підтримує Україну. Аналізуючи насамперед проросійську підтримку, дослідники зосередилися на меншості твітів про російсько-українську війну. Однак є

неофіційні докази того, що за проросійською підтримкою в Twitter стоїть скоординована пропагандистська кампанія, а не проукраїнська. Про це пише також некомерційна аналітична група Reset, які виявили, що облікові записи, які поширюють кремлівську пропаганду, використовують нову платну систему перевірки Twitter, щоб стати більш помітними на глобальній платформі. Більшість із десятка таких акаунтів, ідентифікованих Reset, були створені минулого року під час першого етапу повномасштабної війни Росії проти України. Дослідницька група написала, що виявлені акаунти «відкрито поширюють контент із російських державних ЗМІ, кремлівську дезінформацію про війну проти України та відверту пропаганду агресії»³⁶. Незважаючи на те, що основним періодом дослідження був 2022 рік, охоплення прокремлівських облікових записів зросло в період із січня по травень 2023 року, причому середня залученість на онлайн-платформах зросла на 22%. «Однак це збільшення охоплення значною мірою було спричинене Twitter, де залученість зросла на 36 % після того, як генеральний директор Ілон Маск вирішив скасувати пом'якшувальні заходи щодо підтримуваних Кремлем акаунтів, стверджуючи, що «всі новини є певною мірою пропагандою» - пояснюють дослідники Reset³⁷.

Дослідження підкреслило, що Ілон Маск не єдиний, хто не зміг припинити поширення російської пропаганди. Критиці піддалися також інші платформи: Instagram, Telegram і Facebook. Про це йдеться у дослідженні³⁸ ЄС, мета якого було визначення наскільки великі платформи дотримуються Закону про цифрові послуги (The Digital Service Act, DSA)³⁹. Закон про цифрові послуги є основою для регулювання цифрових послуг у

³⁶ Twitter, YouTube ignore takedown requests by the Ukrainian Government. Reset.

URL: <https://www.reset.tech/documents/twitter-youtube-ignore-takedown-requests-by-ukrainian-government.pdf>

³⁷ Twitter, YouTube ignore takedown requests by the Ukrainian Government.

Reset. URL: <https://www.reset.tech/documents/twitter-youtube-ignore-takedown-requests-by-ukrainian-government.pdf>

³⁸ Application of the risk management framework to Russian disinformation campaigns. European Union. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/c1d645d0-42f5-11ee-a8b8-01aa75ed71a1/language-de>

³⁹ The Digital Services Act package. European Commission URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/digital-services-act-package>

Європейському Союзі. Важливо зазначити, що даний документ спеціально присвячений застосуванню Концепції управління ризиками до російських кампаній з дезінформації. Він містить вказівки щодо того, як цифрові сервіси можуть захистити себе та своїх користувачів від шкідливих наслідків кампаній дезінформації, що походять з РФ. У результаті ЄС виявили 330 облікових записів у соціальних мережах, які активно поширюють прокремлівські наративи. Наприклад, DonbassItalia присутній на багатьох платформах, включаючи YouTube (@DNRLNR), Odysee (@DNRLNR), Telegram (@donbassitalia), Twitter (@DonbassItalia). Його основна мета поширювати новини, відео та цілодобові прямі трансляції з дубляжем або субтитрами італійською мовою з RT, Sputnik, Росія24, Перший канал і т.д. DonbassItalia ефективно обходить санкції ЄС, дозволяючи у легкий спосіб отримати доступ до російських державних телеканалів, які знаходяться під санкціями. Ці облікові записи не були заблоковані на жодній з платформ і залишаються у вільному доступі в ЄС. Також було виявлено 807 облікових записів у соціальних мережах осіб, які поділяють прокремлівську позицію наративів (журналісти, блогери), але не працюють відкрито на російську державу чи ЗМІ. До цієї категорії також входять анонімні впливові канали, такі як UKR Leaks, який пов'язаний з Василем Прозоровим, колишнім співробітником СБУ та шпигуном РФ⁴⁰. Канал був створений у 2019 р. з метою активно поширювати проросійські наративи англійською та французькою мовами.

Загалом можна стверджувати, що підтвержені облікові записи з проросійською спрямованістю, використовують різноманітні підходи. Деякі з цих профілів вважають себе незалежними ЗМІ. Наприклад, обліковий запис з ім'ям @LogKa11, створений у лютому 2022 року, активно публікує проросійський військовий контент англійською мовою для своїх понад 30 000 підписників. Серед матеріалів в профілі можна знайти розповіді вже згаданих раніше воєнкорів, які працюють з російськими військами, а також відео

⁴⁰ Прозоров Василь Миколайович. Chesno.URL: <https://www.chesno.org/traitor/265/>

успішних атак країни-агресора. Відзначається також, що у цьому профілі декілька разів з'являлися наративи щодо «нацизму в Україні».

Щодо вимірювання впливу російської пропаганди в українському Telegram-середовищі важливо згадати дослідження ГО «Детектор Медіа», які за допомогою різних методів та інструментів, таких як природна обробка мови (NLP), сервісу TGStat, Telemetio та контент-аналізу, проаналізували проросійські Telegram-канали та перевірили їх на наявність російських пропагандистських і дезінформаційних меседжів. У цілому «Детектор Медіа» розглянув майже 700 Telegram-каналів та ідентифікували сотні каналів, які поширювали підтримувану Кремлем дезінформацію в Україні, і відстежили, як вони діяли, щоб краще боротися з впливом такої пропаганди (Додаток Б, В, Г, Ґ). Дослідники виявили, що Telegram-канали, що підтримують проросійську позицію, часто включають до своїх повідомлень токсичну лексику, спрямовану на обвинувачення української влади у злочинних діях та спроби легітимізувати дії Росії. Наприклад, низка Telegram-каналів уникає використання терміну «влада» щодо українських політиків і чиновників, замість цього використовуючи слово «режим» - «київський режим», «український режим», «режим Зеленського» і так далі. Аналогічна тенденція спостерігається із словом «війна», яке часто замінюється російським терміном «спецоперація». Крім того, проросійські Telegram-канали використовують такі вислови, як «українська криза» або «український конфлікт»⁴¹. У результаті «Детектор Медіа» стверджує, що російська пропаганда проявляє динамізм та вдало адаптується до нових умов, активно використовуючи сучасні цифрові засоби масової комунікації на свою користь. Контент спрямований на широку аудиторію, активізує емоції, породжує сумніви і поширює спрощену картину світу. Саме ці характеристики роблять російську пропаганду небезпечною. Однак стандартний набір методів, тактик і ключових тем дозволяє виявляти дезінформаційний вплив та протидіяти йому.

⁴¹ «Кремлівська гідра»: 300 телеграм-каналів, які отруюють український інфопростір. Детектор Медіа. URL: <https://detector.media/monitoring-internetu/article/205954/2022-12-14-kremlivska-gidra-300-telegram-kanaliv-vaki-otruvuvut-ukrainskyv-infoprostir/>

Павло Дуров, засновник Telegram, закликав авторів телеграм-каналів утримуватися від поширення інформації, що суперечить правилам та політиці Telegram⁴². Але на практиці Telegram рідко вдається до блокування анонімних телеграм-каналів, що дозволяє російській пропаганді практично безкарно просувати свій порядок денний.

Тому в контексті війни, яку Росія веде проти України, Telegram стає майже ідеальним інструментом для поширення російської пропаганди та дезінформації. Саме завдяки своїй політиці конфіденційності користувачів, будь-яка людина, що має в наявності діючу сім-картку, здатна створити акаунт в Telegram і забезпечити собі майже максимальну анонімність, оскільки на сьогоднішній момент існує безліч способів отримання віртуальних і фізичних сім-карток, що не вимагають виконання КУС вимог, що тягне за собою неможливість притягнення людини до відповідальності, передбаченої законодавствами різних країн, за вчинення правопорушень в області поширення потенційно-небезпечного контенту. Також, з технічної точки зору, майже неможливо відстежити мережевий трафік, переданий між користувача Telegram, так як всі взаємодії між користувачами здійснюються за допомогою власного протоколу шифрування MTProto, що дозволяє застосовувати одночасно 256-бітне симетричне шифрування AES, алгоритм RSA-2048, а також обмін ключами методом Діффі-Хеллмана, що майже виключає розшифровку повідомлень, що передаються між користувача⁴³. У результаті, Telegram – це соціальна мережа, що дозволяє користувачам потенційно майже анонімно обмінюватися інформацією. Важливо зазначити, що від початку повномасштабної війни СБУ просила Telegram заблокувати понад 1,5 тисячі анонімних каналів, які поширювали дезінформацію⁴⁴. Іноді Telegram реагує на

⁴²Telegram на вимогу Apple видалив декілька російськомовних каналів. Детектор Медіа.

URL: <https://ms.detector.media/sotsmerezhi/post/30325/2022-09-26-telegram-na-vymogu-apple-vvdalvv-dekilka-rosivskomovnykh-kanaliv/>

⁴³Job J., Naresh V., Chandrasekaran K. A modified secure version of the Telegram protocol (MTProto). Procedia Computer Science. 2016. P. 931–939.

URL: https://www.researchgate.net/publication/302479588_A_modified_secure_version_of_the_Telegram_protocol_MTPProto

⁴⁴Перша у світі кібервійна. Як СБУ відбиває російські кібератаки на енергетику та блокує фейки. Liga.net.

URL: <https://shorturl.at/bBELO>

ці прохання, вживаючи блокування, а іноді – ні. У випадку, коли Telegram відмовляється блокувати, СБУ застосовує інші технічні та агентурні заходи, щоб заблокувати ще частину каналів.

1.3. Застосування методу дискурс-аналізу

Аналіз дискурсу являє собою один з якісних конструктивістських методів аналізу та інтерпретації соціальних явищ. Загалом поняттям «дискурс» здебільшого називають будь-який уривок, більший за речення, а аналіз дискурсу звертає увагу на те, як ці речення чи висловлювання сполучаються і більші конструкції⁴⁵.

Основною метою цього методу є дослідження процесу виникнення певних ідей в соціумі та їхнього подальшого поширення та закріплення в суспільстві. Важливо відзначити, що зародження дискурс аналізу почалося порівняно недавно - наприкінці 1980-х років. Аналіз дискурсу не обмежується лише сукупністю дослідницьких технік, які допомагають проводити якісний аналіз тексту. Адже цей метод ґрунтується на кількох методологічних принципах, які описують конструктивний характер мови. А виділяється серед інших якісних методів тим, що він спрямований на розкриття значення феноменів соціальної дійсності та встановлення, як саме ця дійсність була створена. Підкреслюючи важливість осмислення соціальної дійсності, аналіз дискурсу одночасно ставить актуальним питання про мінливий характер значень. Порівняно з іншими якісними методами, які дослідники використовують для інтерпретації дійсності у її поточному стані, аналіз дискурсу прагне виявити спосіб, яким саме ця дійсність була структурована.

Щодо теоретико-методологічних варіацій сучасного критичного дискурс-аналізу, то виділяють три основних підходи:

1. Дискурсивно-історичний підхід (ДНА), запропонований Р. Водак⁴⁶. Важливий принцип дискурсивно-історичної перспективи - дотримання контекстуального аналізу. Ключові поняття підходу пов'язані з шістьма стратегіями ідентифікації ідеологічної позиції: номінація, предикація, аргументація, пом'якшення позиції (mitigation), перспективізація та

⁴⁵Мацієвський Ю. В. Лебедюк В. М. Як писати наукові роботи з політології?: навч. посібник. Вид. друге, перероблене і доповнене. Видавництво Національного університету «Острозька академія», Острог. 2015. 148

⁴⁶Wodak R. The Discourse-Historical Approach (DHA). *Methods of Critical Discourse Analysis*. 2001. P. 87-121.
URL:https://www.researchgate.net/publication/251636976_The_DiscourseHistorical_Approach_DHA

інтенсифікація.

2. Соціокогнітивний підхід (Socio Cognitive Approach), що розроблявся Т. Ван Дейком⁴⁷. Даний підхід спрямований на вивчення відносин між когнітивними структурами, дискурсом та суспільством. Підхід сформувався внаслідок об'єднання лінгвістичного аналізу тексту, психологічного аналізу моделей пам'яті та моделювання структур свідомості у когнітивістиці. Традиційні поняття цього підходу: фрейми (frames), стереотипи (stereotypes), відтворення етнічних забобонів (the reproduction of ethnic prejudice), зловживання владою (power abuse), домінуючі групи (dominated groups), контекстуальні моделі (contextual models) та структури знання (K-device). Останнє поняття включає особистісні, міжособистісні, групові, інституційні, національні та культурні знання.

Т. Ван Дейк, який зробив досить багато в аспекті вивчення даного феномену, стверджує, що поняття «дискурс» досить не просте і складається з певної схеми, що включає наступні складові:

- 1) Акт комунікації;
- 2) Тип акту розмови;
- 3) Жанрова складова дискурсу (політичний дискурс, медичний дискурс, публіцистичний, арт дискурс, маркетинговий дискурс, медіа дискурс та ін.);
- 4) Соціальна формація.

Крім цього, Т. Ван Дейк визначив основне завдання дискурсу – виявлення певної «комунікативної події», яка буде проявлятися у єдності мовної форми, дії та значення», цієї думки дотримуються і багато сучасних дослідників.

3. Діалектико-реляційний підхід (Dialectical Relational Approach), розроблений Норманом Ферклафом⁴⁸. Для цього підходу характерно

⁴⁷Dijk V. The sociocognitive approach in critical discourse studies and the phenomenological sociology of knowledge: intersections. *Language & Communication*. 2021. Vol. 77. P. 71-83. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11097-020-09704-z>

⁴⁸Fairclough N. A dialectical-relational approach to critical discourse analysis in social research. *Methods of Critical Discourse Analysis*. 2001. P. 86-108. URL: https://www.researchgate.net/publication/285130079_A_dialecticalrelational_approach_to_critical_discourse_analysis_in_social_research

оперування термінами «домінування» (dominance), «опір» (resistance), «гібридизація дискурсивних практик» (hybridization of discursive practices), «технологізація дискурсу» (technologisation of discourse). Діалектико-реляційний підхід передбачає вивчення відносин (реляції) між такими атрибутами аналізу, як дискурс, діяльність, суб'єкти, соціальні відносини, цінності, час та місце комунікації. Мета діалектико-реляційного підходу зводиться до вивчення семіотичного відображення соціального конфлікту у політичному дискурсі.

Норман Фейрклаф, один із видатних дослідників теорії дискурс-аналізу, досліджує критичний аналіз дискурсу, зокрема в контексті медіа. Він враховує семіотичні, лінгвістичні та соціокультурні аспекти дискурсу. У своїй роботі⁴⁹ він підкреслює важливість аналізу не лише текстових особливостей, але й нелінгвістичних візуальних аспектів, оскільки багато повідомлень у медіа передбачають повний аналіз обох цих компонентів. Він пропонує систематизувати аналіз дискурсу за допомогою наступних етапів: ідентифікація та опис тексту, інтерпретація взаємозв'язку між текстом та візуальним сприйняттям, і пояснення цього взаємозв'язку в контексті соціальних факторів. Саме тому метод дискурс-аналізу дозволяє дослідити ідеологічні та пропагандистські аспекти текстів, зокрема виявити наявні в них наративи та приховані повідомлення.

Таким чином аналіз наративів у цій роботі, з точки зору діалектико-реляційного підходу, буде включати наступні пункти:

1. Виявлення домінуючих дискурсів та ідей у кожному з наративів;
2. Аналіз гібридизації дискурсів в цих наративах, а саме поєднання елементів різних ідеологій, поглядів, інтерпретацій;
3. Визначення технологізації дискурсу - використання маніпулятивних технологій, спрощень, стереотипів для поширення наративів;

⁴⁹ Fairclough N. Language and power. 2000. - 226 p. URL: <https://b.eruditor.link/file/1799675/>

4. Аналіз суб'єктів цих наративів - хто їх поширює, в інтересах кого, які цілі переслідує;
5. Зв'язок цих наративів з соціальним та політичним контекстом, зокрема російсько-українською війною.
6. Інтерпретація наративів як відображення та семіотичне конструювання соціального конфлікту в інформаційному просторі.

Саме тому ми будемо використовувати метод дискурс-аналізу за діалектико-реляційний підходом, бо він дає змогу проаналізувати не лише лінгвістичні особливості текстів, але й ширший соціокультурний контекст, в якому ці тексти функціонують.

Загалом сьогодні в інформаційному просторі слід використовувати методологію дискурс-аналізу не лише для аналізу текстів, але й гіпертекстів, розглядаючи їх як динамічний спосіб існування і передачі повідомлень. Дослідниця О. Висоцька зазначає «До функції «де» міститься повідомлення, треба додавати функцію «як» і «коли» воно себе проявляє, тобто в якому інформаційному середовищі, додаючи до аналізу політичного дискурсу вивчення конкретних засобів ретрансляції повідомлень у соціальних мережах⁵⁰».

Відповідно до цього потрібно виділити дослідження⁵¹ Ю. Молоткіної, яка аналізувала наративи російської пропаганди в англomовному дискурсі соціальних мереж TikTok та Twitter. У роботі дослідниця керувалася класифікацією стратегій і тактик вербальної маніпуляції, розробленою А.Коваленко та Т.Марченко⁵², які виокремили мовні засоби реалізації маніпулятивних стратегій і тактик (Додаток А). Таким чином було з'ясовано,

⁵⁰Висоцька О. Застосування методології дискурс-аналізу при дослідженні комунікативної політики держави в сучасному інформаційному просторі. 2019. Вип. 6(74). С. 24–27.
URL: <http://fil.nlu.edu.ua/article/view/268527>

⁵¹Молоткіна Ю. Пейоративи як засіб вербального маніпулювання в англomовному дискурсі соціальних мереж TikTok та Twitter у контексті антиукраїнської пропаганди.
URL: <http://philol-zbirnyk.uzhnu.uz.ua/index.php/philol/article/view/246/431>

⁵² Коваленко А.М., Марченко Т.С. Мовні засоби реалізації маніпулятивного впливу в сучасних англomовних ЗМІ. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.
URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v38/part_1/55.pdf

що пейоративна лексика разом із тактиками критики та звинувачення найчастіше застосовується для просування таких наративів, як:

1. «Зеленський – це клоун, а не президент»;
2. «Зеленський – це нацист, фашист, наркоман та вбивця»;
3. «Зеленський та всі громадяни України це маріонетки США і НАТО»;
4. «Українці – це нацисти та вбивці». (Рис.1.3)

Рис. 1.3 Мовні засоби реалізації маніпулятивних стратегій і тактик для поширення наративів російської пропаганди в англomовному дискурсі соціальних мереж TikTok та Twitter

Наратив	Стратегії	Тактики	Мовні засоби
«Зеленський – це клоун, а не президент»	Стратегія дискредитації	Тактика критики	Пейоративна лексика
«Зеленський – це нацист, фашист, наркоман та вбивця»		Тактика звинувачення	
«Зеленський та всі громадяни України – це маріонетки США і НАТО»		Тактика критики Тактика звинувачення	
«Українці – це нацисти та вбивці»		Тактика звинувачення	

Джерело: Молоткіна Ю. Пейоративи як засіб вербального маніпулювання в англomовному дискурсі соціальних мереж TikTok та Twitter у контексті антиукраїнської пропаганди.

Ю. Молоткіна приходять до висновку, що «вживання пейоративів у відношенні до іншої особи чи осіб допомагає підірвати їхній авторитет, тому вони є ефективними інструментами для реалізації маніпулятивної стратегії дискредитації. Кремль зацікавлений у просуванні цих наративів у світовому інформаційному просторі, адже вони можуть допомогти дискредитувати Україну та суттєво підірвати довіру іноземних партнерів та всіх країн, які підтримують Україну»⁵³.

На основі цього можна дійти до висновку, що аналіз дискурсу є

⁵³ Молоткіна Ю. Пейоративи як засіб вербального маніпулювання в англomовному дискурсі соціальних мереж TikTok та Twitter у контексті антиукраїнської пропаганди.
URL: <http://philol-zbirnyk.uzhnu.uz.ua/index.php/philol/article/view/246/431>

важливим конструктивістським методом для якісного вивчення соціальних явищ та їх інтерпретації. Основною метою цього підходу є розкриття процесу виникнення та поширення ідей у суспільстві. На відміну від інших якісних методів, аналіз дискурсу не лише використовує різноманітні дослідницькі техніки для якісного аналізу тексту, але також ґрунтується на конструктивних принципах мови. Зародження дискурс-аналізу відбулося наприкінці 1980-х років, і він відрізняється від інших методів тим, що спрямований на розкриття значення феноменів соціальної дійсності та виявлення, як саме ця дійсність була створена. Загалом дискурс-аналіз дозволяє виявити ідеологічні, соціальні, політичні та інші установки, які лежать в основі тексту, також проаналізувати взаємозв'язок між мовою та соціальним контекстом та дослідити, як певні лінгвістичні засоби використовуються для досягнення певних комунікативних цілей. Методологічні принципи аналізу дискурсу описують конструктивний характер мови та підкреслюють важливість осмислення соціальної дійсності, звертаючи увагу на мінливий характер значень. Сучасний критичний дискурс-аналіз включає три основних підходи: діалектико-реляційний, соціокогнітивний та дискурсивно-історичний. Кожен з цих підходів має власні методи та стратегії для вивчення соціального конфлікту, когнітивних структур, та історичного контексту в дискурсі. А дослідження Ю. Молоткіної, проведене на основі аналізу наративів російської пропаганди в соціальних мережах TikTok та Twitter, показало, що пейоративна лексика разом із тактиками критики та звинувачення найчастіше використовується для просування різних наративів, спрямованих на дискредитацію України та підірвання довіри іноземних партнерів. Тому дискурс-аналіз є корисним інструментом для вивчення російської пропаганди.

РОЗДІЛ II. РОСІЙСЬКА ПРОПАГАНДА ТА ЇЇ НАРАТИВИ

2.1. Стратегічні цілі російської пропаганди

Російська пропагандистська машина має понад століття досвіду формування поглядів росіян. За радянських часів держава не лише контролювала всі форми масових медіа, але й освітню систему та галузі культури, щоб контролювати публічний дискурс і надихнути населення пишатися Радянським Союзом. Результатом була система, що охоплювала та оточувала практично кожного громадянина в межах своїх кордонів.

Однак із розпадом радянської системи прийшов розпад її пропагандистського апарату. Протягом наступного десятиліття відбулося відродження конкуренції за російські ЗМІ, і майбутній президент Володимир Путін особисто став свідком сили медіаолігархів у формуванні та визначенні реальності російської політики перед російським народом. Таким чином, прийшовши до влади в 2000 році, Путін почав зміцнювати державний контроль над російськими ЗМІ, одночасно впроваджуючи нові символи та міфи про сильну патерналістську російську державу, за якою росіяни могли б об'єднатися. Зіткнувшись з новими внутрішньополітичними викликами контролю Путіна над Росією, Москва розпочала численні стратегічні наративні кампанії, спрямовані на розширення російського впливу, кинення виклику глобальному лідерству США та зрештою зміцнення позиції Путіна як єдиного лідера, який здатен захистити росіян від уявного аморального, лицемірного та духовно зіпсованого Заходу. Такі дії заклали насіння, на якому Путін виростив свої пропагандистські повідомлення на підтримку вторгнення Росії в Україну в 2022 році. У численних промовах протягом першого року війни Путін продемонстрував певну майстерність пропагандистських прийомів, що дозволяє йому підтримувати надзвичайний рівень внутрішньої підтримки. Про це свідчать опитування, проведені після 24 лютого 2022 року, які пролили світло на ефективність пропаганди. Після обмежувальних заходів рівень довіри до телебачення як джерела достовірної інформації зріс у Росії та

знизився в Україні. Як вже зазначалось, українці все більше покладаються на соціальні мережі як на альтернативне джерело інформації. Проте довіра росіян до інформації зі схвалених урядом джерел, очевидно, тільки сприяє їхній переважній підтримці війни проти України - 81% з них підтримували війну в березні 2022 р. (53% повністю підтримували і 28% швидше підтримували), та 74% у квітні 2022 р. (45% і 29% відповідно)⁵⁴.

Звичайно, що інформаційна складова війни РФ проти України відіграє ключову роль, оскільки основним інструментом у стратегії Кремля є спотворення реальності та розповсюдження деструктивної пропаганди. Відмінність російської пропаганди виявляється саме у тенденції викривляти реальність, поширювати деструктивні впливи, що робить її відмінною від класичної пропаганди, яка спрямована на переконання, а не забруднення інформаційного простору та створення паніки, страху, ненависті та апатії. Саме тому сьогодні Україна веде інформаційну боротьбу та зіштовхується з поширенням проросійських наративів серед населення з високою активністю.

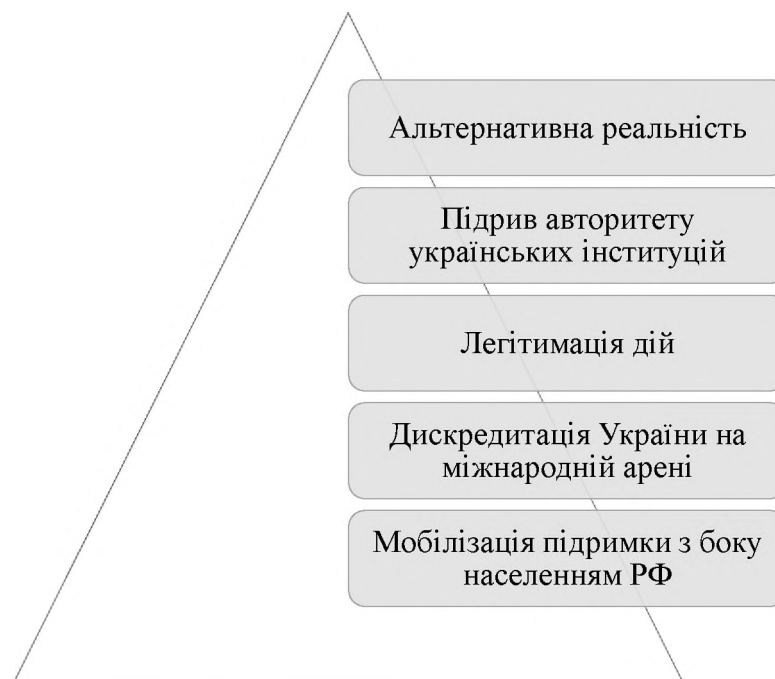
Одним з ключових інструментів, яким користується російська пропаганда для забруднення інформаційного простору під час війни проти України, є засоби масової інформації та соціальні мережі. На жаль, ці канали стають знаряддям для здійснення маніпулятивного впливу на різні соціальні групи як в Україні. Інформаційна діяльність російської пропаганди включає в себе обман, інформаційно-психологічні операції, використання соціальних мереж, пропаганду через супутникове телебачення та використання традиційних методів радянського стилю з метою досягнення своїх політичних та військових цілей.

Для розповсюдження своїх наративів РФ створює фейки та надає дезінформацію, що виділяється особливою нелогічністю, емоційністю, неправдивістю та цинізмом. У попередніх розділах зазначалось, що російської пропаганди на меті має декілька стратегічних цілей. По-перше, спотворення

⁵⁴ Конфликт с Украиной. Левада-Центр. URL: <https://www.levada.ru/2022/04/28/konflikt-s-ukrainoi-i-otvetstvennost-za-gibel-mimyh-zhitelei/>

інформації та створення альтернативної реальності. Саме тому російська пропаганда використовує тактику перекручення фактів, подій, створюючи альтернативну версію подій, що відповідає російському наративу. Це сприяє формуванню сприйняття ситуації, яке вигідне для Росії. По-друге, РФ намагається підірвати авторитет українських інституцій, дискредитувати українські владні структури, виносячи їх у негативне світло. Проявляється це через розповсюдження дезінформації про корупцію, неефективність, конфлікт між політичним та військовим керівництвом чи інші проблеми в українському суспільстві. По-третє, роспропаганда також намагається легітимувати свою діяльність в Україні, активізує сили на виправдання втручання, легітимізацію окупації та підтримки російського режиму на окупованих територіях України. По-четверте, РФ постійно докладає зусиль щоб дискредитувати Україну на міжнародній арені. І остання мета пропаганди - мобілізація підтримки внутрішнім населенням РФ та окупованих територій на підтримку воєнних заходів та російської політики в регіоні (Рис. 1.4.)

Рис. 1.4. Стратегічні цілі російської пропаганди

Варто відзначити, що Путін успішно готує свої промови так, щоб їх могла сприймати як внутрішня, так і зовнішня аудиторія. У промові Путіна в

день вторгнення він чітко націлювався на різномірну аудиторію. Наприклад, він використав маніпулятивну тактику, представивши конфлікт як «питання життя і смерті» для внутрішньої російської аудиторії. Однак промова також була націлена на зовнішню аудиторію, а саме попередивши, що Росія є «однією з найпотужніших ядерних держав у світі», і якщо хтось спробує втрутитися, «відповідь Росії буде негайною» та призведе до «наслідків, яких ви ніколи не відчували у своїй історії»⁵⁵. Для нейтральної аудиторії Путін пояснював ворожі дії Росії посиленнями на міжнародне право та глобальні цінності. У своїй промові про вторгнення Путін двічі цитував статут ООН. Спираючись на переконання щодо політичного самовизначення, Путін виправдовував російські військові дії, стверджуючи, що «Народні Республіки Донбасу... попросили Росію про допомогу». Такі заклики, незалежно від їх правдивості, мали на меті переконати нейтральні треті сторони залишатися нейтральними, пропонуючи їм виправдання для їхньої бездіяльності щодо ворожої діяльності Росії. У сукупності ця промова, хоч і виглядала внутрішньо непослідовною, проте вона відображала ефективну пропаганду, спрямовану на численні аудиторії.

Але російська пропаганда завжди була націлена на українську національність та національну ідентичність, зображуючи українців «малоросами» або «частиною загальноросійської нації». Це тема активно поширювалася російською імперіалістичною риторикою з XVII століття. Протягом багатьох років В. Путін ставив під сумнів ідентичність українського народу та легітимність країни та поширював конспірологічні погляди на українську національну ідентичність як на «антиросійський проект» у своєму есе 2021 року «Про історичну єдність росіян та українців»⁵⁶. Коли Путін оголосив про свою мету денацифікації України, це був не перший раз, коли він і його пропагандисти називали українських націоналістів фашистами. Після Української революції 2014 року російська риторика зображувала український

⁵⁵ Путін В. Звернення Президента Російської Федерації 21 лютого 2022 р.

⁵⁶ «Путін каже, що росіяни та українці «практично один народ». Reuters. URL: <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-putin-people-idUSKBN0GT14720140829>

уряд як нелегітимний, називаючи його «київським режимом» або «нацистською/фашистською хунтою». Путін постійно наголошував, що Україною «керує банда наркоманів і неонацистів» і стверджував, що Україна «перебуває під зовнішнім контролем» Заходу або Сполучених Штатів⁵⁷. Експерти з дезінформації зазначають, що зображення Росією українців як нацистів допомагає їй виправдовувати військові злочини Росії⁵⁸. Історик, Тімоті Снайдер стверджує, що російський режим називає українців «нацистами», щоб виправдати геноцид українців⁵⁹. Але сьогодні про нацистів не так багато розмов. Відтоді як російські військові зазнали низки поразок на початку війни, Кремль швидко скорегував свою пропаганду. Зазнати поразки від українців було надто принизливо для путінських пропагандистів. Тому Росія змінила ворога, з яким воює: Кремль почав говорити, що Росія воює з НАТО і навіть зі США. У цій розповіді війна в Україні була проксі-війною, а українці були в руках «заокеанських ляльководів»⁶⁰.

Співзасновник громадської організації StopFake.org Євген Федченко зазначає, що після початку війни російські сили майже відмовилися від проросійської пропаганди, зосередившись на імітації українських джерел і критикуючи владу та військове командування. Вони також націлені на країни, які підтримують Україну, такі як Польща та США, окрім цього намагаються підірвати довіру до організацій, які допомагають армії, звинувачуючи їх у розкраданні зібраних коштів тощо. Основним інструментом для трансляції російської пропаганди є Telegram, де росіяни створюють канали, видаючи себе за людей, близьких до влади, представників військових підрозділів тощо. Деякі з них навіть використовують українську мову. За його словами, навіть якщо російська пропаганда виглядає як щось принципово нереалістичне і абсурдне з точки зору Заходу, вона відображає те, ким є росіяни і чого вони

⁵⁷ Дезінформація: «Україна мілітаризована та під зовнішнім контролем». EUvsDisinfo. URL: <https://euvsdisinfo.eu/report/ukraine-is-militarised-and-under-external-control>

⁵⁸ Smart C. How the Russian Media Spread False Claims About Ukrainian Nazis. The New York Times. URL: <https://www.nytimes.com/interactive/2022/07/02/world/europe/ukraine-nazis-russia-media.html>

⁵⁹ Snyder T. Russia's genocide handbook. Substack. URL: <https://snyder.substack.com/p/russias-genocide-handbook>

⁶⁰ Zygarskiy M. Putin's New Story About the War in Ukraine. Foreign affairs. URL: <https://www.foreignaffairs.com/ukraine/putins-new-story-about-war-ukraine>

хочуть: «росіяни дуже хочуть відродження Радянського Союзу чи ширше - імперії. Вони хочуть, щоб Польща та Україна були російськими колоніями, і вважають, що інші нації, які стоять на їхньому шляху, мають бути знищені»⁶¹. У свою чергу, Х. Юськів підкреслює, що завданням сучасних наративів російської пропаганди в Україні є дискредитація влади України, її політики, економіки, культури, а кінцевою метою є дестабілізація України в психологічному плані та просування переконання, що Україна є «державою, що не відбулася»⁶².

Як зазначалось вище, однією з ключових стратегічних цілей російської пропаганди є дискредитація української влади та інституцій. Для досягнення цієї мети активно використовуються наступні наративи:

1. Корупція в українській владі. Цей наратив має на меті донести те, що українські політики та чиновники займаються масштабним розкраданням бюджетних коштів та зловживаннями владою задля особистого збагачення. Активно використовується російською пропагандою для дискредитації української держави в очах власного суспільства.

2. Неефективність української армії. За цим наративом, стверджується, що українські збройні сили погано оснащені та навчені, що робить їх нездатними до ефективного протистояння російській агресії. Цей наратив активно використовувався на початкових етапах війни для деморалізації українського суспільства та армії.

3. Конфлікт між політиками та військовими. Мова йде про те, що українська влада та збройні сили не можуть досягти консенсусу щодо ведення війни, що призводить до хаосу та неефективності. Цей наратив активно використовувався російською пропагандою на початкових етапах війни, проте восени 2023 року він знову активувався в інформаційному середовищі України.

⁶¹Under the skin—Russian propaganda on the territory of Ukraine. Fake Hunter.

URL: <https://fakehunter.pap.pl/en/node/94>

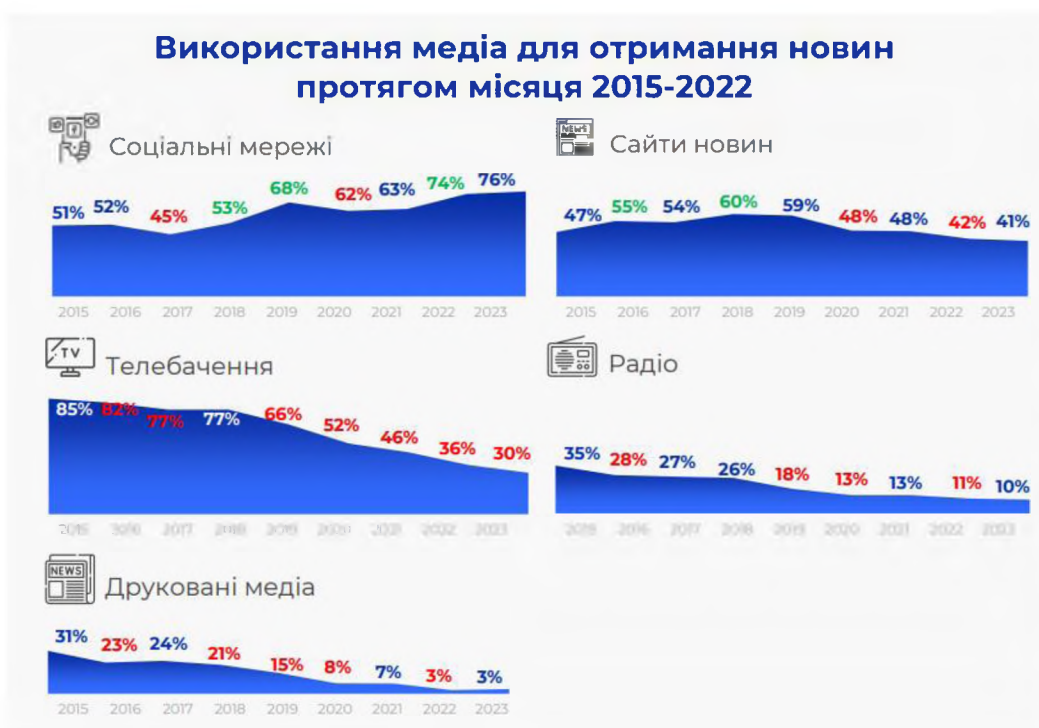
⁶²Юськів Х. Наративи російської пропаганди в Україні. Філософські та антропологічні студії. 2020. С. 233–241. URL: http://fpsvisnyk.lnu.lviv.ua/archive/30_2020/33.pdf

На основі вищеописаних наративів російської пропаганди можна зробити висновок, що ці стратегії спрямовані на створення негативного образу України та дискредитацію її влади та інституцій у очах власного населення та міжнародної спільноти. Окрім цього стає зрозуміло, що інформаційна складова війни Російської Федерації проти України відіграє важливу та ключову роль в контексті стратегії Кремля. Основним інструментом цієї стратегії є спотворення реальності та розповсюдження деструктивної пропаганди. Відмінність російської пропаганди полягає в тенденції викривати реальність та поширювати деструктивні впливи, що відрізняє її від класичної пропаганди, спрямованої на переконання. Ця пропаганда активно використовує засоби масової інформації та соціальні мережі як основні інструменти для забруднення інформаційного простору. Російська пропаганда включає в себе обман, інформаційно-психологічні операції, використання соціальних мереж, пропаганду через супутникове телебачення та традиційні методи радянського стилю. Її стратегічні цілі включають спотворення інформації, дискредитацію українських інституцій, легітимізацію своїх дій на території України, а також дискредитацію України на міжнародній арені. Для досягнення цих цілей РФ створює фейки та поширює дезінформацію, використовуючи нелогічність, емоційність та цинізм. Тому основним інструментом для трансляції російської пропаганди стає саме Telegram.

2.2. Медіа канали поширення пропаганди

Як вже зазначалось, у 2022 році відбулися зміни у споживанні новин – скоротилося споживання ТБ, радіо, преси та інтернет сайтів, аудиторія новин перейшла переважно в соціальні мережі, про що свідчать результати опитування USAID-Internews щодо споживання медіа, яке проводилось від липня до серпня 2023 року⁶³ (Рис.1.5.).

Рис. 1.5. Використання медіа для отримання новин протягом 2015-2023.

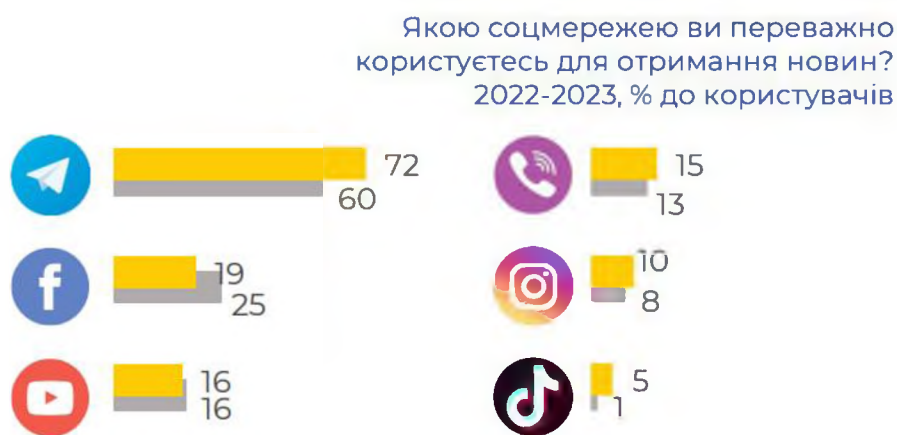
Джерело: Опитування USAID-Internews щодо споживання медіа.

Саме потреба перебувати в безперервному інформаційному потоці, отримувати інсайди та повідомлення в режимі реального часу - всі ці інформаційні запити й очікування змусили українців звернутися до Telegram-середовища. Аудиторія українського сегменту Telegram суттєво зросла після російського повномасштабного вторгнення. За результатами соціологічного опитування, проведеного КМІС у грудні 2022 року на замовлення Українського інституту медіа та комунікації (УІМК), 63,3% українців почали читати телеграм-канали для отримання новин саме після 24 лютого 2022 року,

⁶³Опитування USAID-Internews щодо споживання медіа. Internews. URL: <https://internews.in.ua/wpcontent/uploads/2023/10/Ukrainiski-media-stavlennia-ta-dovira-2023r.pdf>

тоді як до повномасштабного вторгнення таких було лише 35,9%. У 2023 році дослідники виявили, що Telegram продовжує залишатися основною соціальною мережею для спілкування та споживання новин, демонструючи значне зростання в обох сферах. У Facebook, навпаки, спостерігається зниження охоплення аудиторії та скорочення споживання новин. Viber демонструє збільшення охоплення аудиторії, але статистика споживання новин залишилася без змін. TikTok продемонстрував зростання споживання як щодо комунікації, так і щодо новин, що і демонструє нам рис.1.6.

Рис.1.6. Використання медіа для отримання новин.

Джерело: Опитування USAID-Internews щодо споживання медіа.

На основі цих даних ми можемо впевнено стверджувати, що аудиторія українського сегменту Telegram значно зросла після повномасштабного вторгнення, що робить Telegram значущим об'єктом для дослідження. Окрім цього сьогодні відзначається збільшення кількості телеграм-каналів, що поширюють російську пропаганду серед української аудиторії. Поза самими проросійськими каналами, які намагаються імітувати українські телеграм-канали, в Україні також існує ряд мережевих окупаційних каналів, спрямованих на аудиторію з окупованих територій.

У липні 2022 року Служба Безпеки України оприлюднила список⁶⁴

⁶⁴ Аналітичний портал. СБУ оприлюднила список Telegram-каналів, які фінансуються РФ. Слово і Діло.

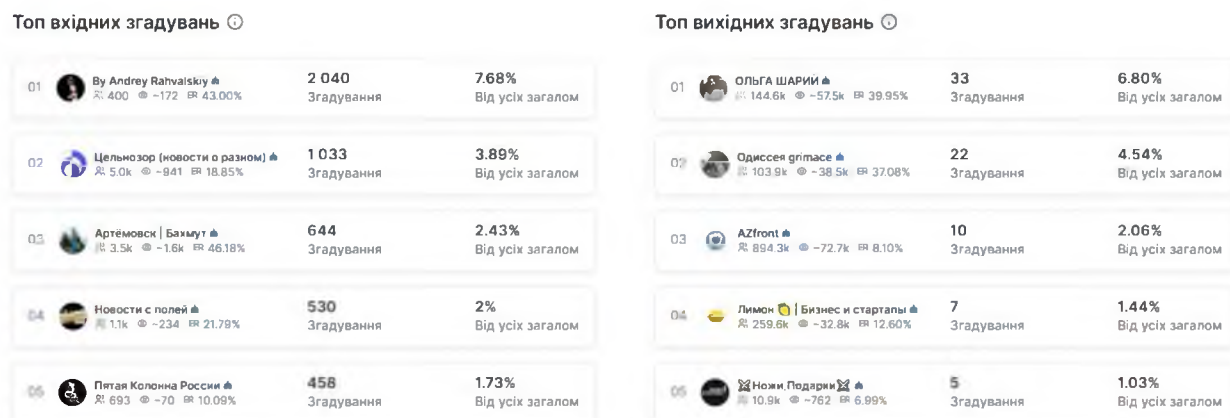
Telegram-каналів, які фінансуються РФ, з метою поширення дезінформації та пропаганди. Але не дивлячись на заборону, деякі канали стали лише більш популярними та активно продовжують вести свою діяльність. На основі даних TGStat та контент-аналізу було виявлено у списку Топ-100 вісім проросійських Telegram-каналів:

1. Анатолій Шарій ;
2. Дмитро Василець;
3. Олександр Семченко;
4. Резидент;
5. ЗеРада;
6. Україна.ру;
7. UKR INFORM ua Новини;
8. Легітимний.

Telegram-канал Анатолія Шарія протягом кількох років залишається одним з десяти найпопулярніших каналів в українському сегменті. Сам Шарій не проживає на території України з 2012 року, вказуючи на переслідування та погрози від «нацистського київського режиму». Проте реальні підозри з боку СБУ висунулися лише у 2021 році. Протягом цього часу медіаексперти та правоохоронці зібрали докази, які підтверджують, що його висловлювання відмінно вписуються в пропагандистський контекст російських телеканалів, таких як «Россия 24», «Россия 1», та на телеканалі Міністерства оборони РФ «Звезда». Шарій активно продовжує висловлюватися щодо України, війни, «київської влади» та поширює українофобські твердження. Він розпочав свою кар'єру блогера у 2013 році, регулярно публікуючи до десяти відеороликів на своєму YouTube-каналі. Його успіх зумовлений постійним привертанням уваги аудиторії та залученням прихильників, які підтримували його ідеї, спрямовані проти «корупційної України» та «старих політичних сил». Ці повідомлення вдало вписувалися в рамки російської пропаганди, яка

використовувала Шарія в залежності від поточних потреб інформаційного простору. Тісний зв'язок Шарія з росіянами підтверджується не лише журналістськими розслідуваннями та офіційними документами, але і свідченнями самих росіян. Наприклад, Фейгін заявляв, що Шарій має кураторські зв'язки з ФСБ⁶⁵. Також українські журналісти представили докази того, що Шарій отримував гроші від росіян на російський рахунок і використовував їх для власних потреб в Іспанії⁶⁶. Шарій утримує додатковий зв'язок зі своєю аудиторією через телеграм, який був створений 22 квітня 2019 року. Протягом існування каналу Шарій успішно наростив активну аудиторію, більше 1 млн підписників.

Рис.1.7. Згадування Telegram-каналу Анатолія Шарія

Джерело: Telemetrio, 2023

На основі даних Telemetrio⁶⁷, було виявлено, що найбільше згадували Telegram-канал Шарія наступні канали: «by Andrey Rahval'skiy» (7,29%), «Цельнозор (новости о разном)» 3,85%, «Артёмовск|Бахмут» (2,49%), «Новости с полей» (1,95%), «Пятая Колонна России» (1,84%). Сам ж Шарій часто посилається на такі канали як : «ОЛЬГА ШАРИЙ» (6,91%), «Одиссея grimace» (4,47%), «AZfront» (2,03%), «Лимон» (1.42%), рисунок 1.7. Анатолій

⁶⁵ Фейгін назвав російських кураторів Шарія: є люди у ФСБ / пропаганда, режим путіна. Україна 24. URL:https://www.youtube.com/watch?v=0Ff6Rmnh0YQ&ab_channel=%D0%A4%D0%B0%D0%B1%D1%80%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD

⁶⁶ Шарія затримали в Іспанії. Коли і як Україна може його екстрадувати та судити. Forbes. URL: <https://forbes.ua/inside/shariya-zatrimali-v-ispanii-koli-i-yak-ukraina-mozhe-yogo-ekstraduvati-ta-suditi-05052022-5863>

⁶⁷ Telemetrio. URL: <https://telemetr.io/uk/channels/1343028414-asupersharij/quote>

називає Україну «Рогулестаном», який не є правовою державою, оскільки нею управляє «подобие президента». Україна - це «державка, де останні десять років були «таргани, дебіли з Донбасу й алкаші» спільно з першосортним Заходом». А також Україна, на думку Шарія, це «недержавка, в якій переслідують за будь-яке інакомислення».

Дмитро Василюк – блогер-журналіст започаткував свій телеграм-канал 13 березня 2018 році, як особистий щоденник та платформу для коментарів про суспільно-політичні події в Україні. З часом він перетворився на популярний ресурс з аудиторією понад 500 тис. підписників. У своїх повідомленнях Дмитро Василюк позиціонує себе як незалежного експерта та журналіста. Важливо зазначити, що у вересні 2017 року Василюка засудили до дев'яти років позбавлення волі за сприяння діяльності терористичної організації «ДНР» та допомогу представникам телеканалу «Новороссія ТВ», проте в лютому 2018 року апеляційний суд скасував вирок⁶⁸. Після виходу з ув'язнення Василюк вів відеоблог на YouTube, де підтримував Шарія на мітингу, маніпулював подіями на Майдані, стверджуючи, що герої Небесної сотні загинули нібито від куль учасників Майдану, які «стріляли їм в спину», і що влада це приховує.

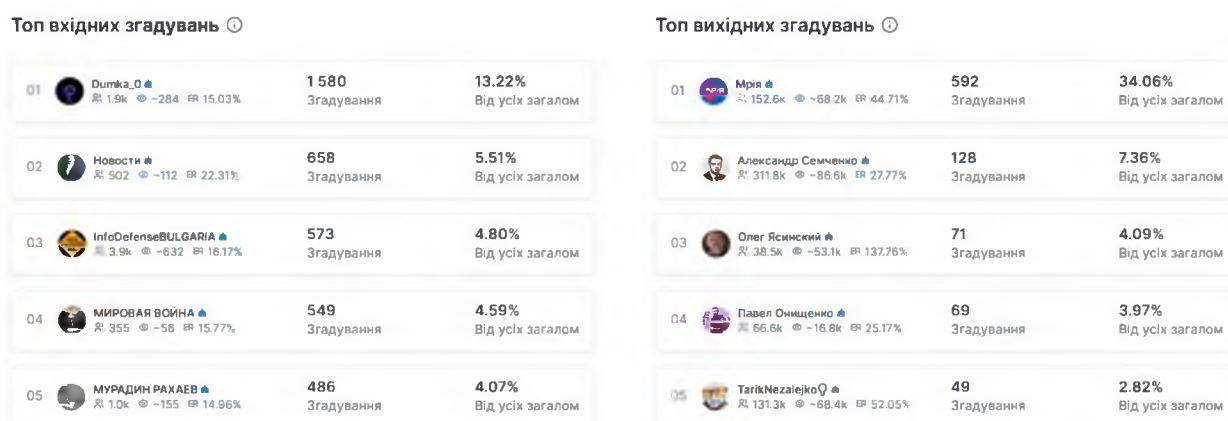
В умовах повномасштабного вторгнення Василюк регулярно в Telegram-каналі критикує українську владу, ЗСУ за некомпетентність, прогнозує соціально-економічні потрясіння в Україні внаслідок війни. Часто бездоказово звинувачує Захід у «зраді» України та небажанні допомагати. Але важливо відмітити, що при цьому Василюк уникає критики Путіна та російської агресії проти України. Експерти пов'язують це з його тісними контактами з російськими політтехнологами та бізнесом ще з 2000-х років⁶⁹. Про це також свідчить його участь у закритому засіданні Ради безпеки ООН 14 березня 2023 р., де обговорювалися «проблеми русофобії». Як «свідка

⁶⁸ Суд засудив до 9 років в'язниці обвинувачених у сприянні трансляції телеканалу сепаратистів. Інститут Масової Інформації. URL: <https://imi.org.ua/news/sud-zasudyv-do-9-rokiv-v-vaznytsi-obvynuvachenyh-u-spryvanni-translyatsiji-telekanalu-novorossyva-tv-i18861>

⁶⁹ Дмитро Василюк. Chesno. URL: <https://www.chesno.org/traitor/145/>

русофобії» в Україні росіяни запросили саме Дмитра Васильця, та представили його як «заступника голови Всеукраїнської спілки співробітників юстиції». Василець заявив, що він представляє інтереси «українського народу», а його партію, в якій, за його словами, числилось «десятки тисяч членів», заборонили. Потім він висловлював провокативні тези про те, що українцям забороняють «розмовляти й думати» російською мовою; наголошував, що «пригнічення російської мови» розпочалося під «режимом Порошенка, який прийшов до влади після державного перевороту», і зараз триває при «диктаторі Зеленському». Він також стверджував, що ті, хто звертається за гуманітарною допомогою російською мовою, навіть не можуть отримати її⁷⁰.

Рис.1.8. Згадування Telegram-каналу Дмитра Васильця

Джерело: Telemetry, 2023

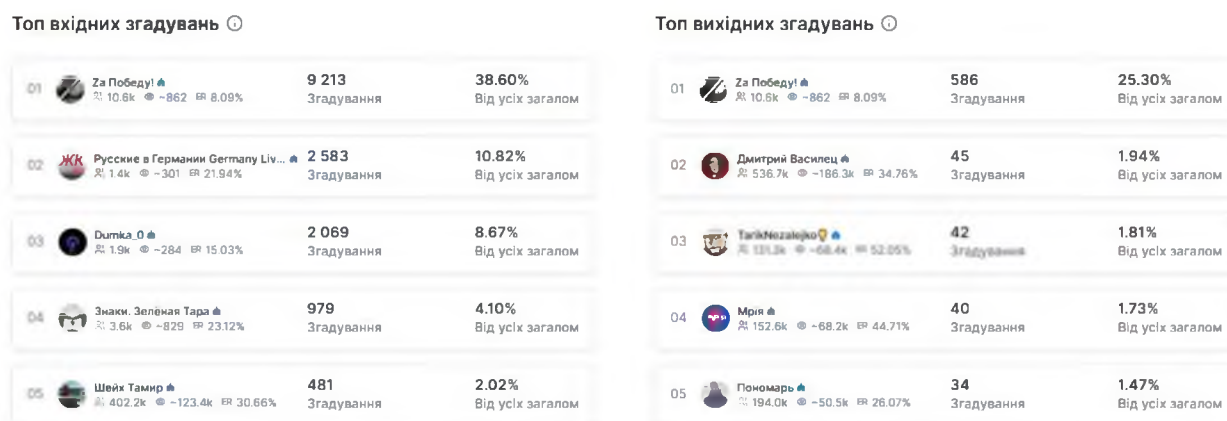
Згадують даний канал наступні: «Dumka_0» (13,2%), «Новости» (5,5%), «InfoDefenseBULGARIA» (4,8%), «МИРОВАЯ ВОЙНА» (4,5%). Сам Дмитро Василець посилається на канали: «Мрія» (34%), «Александр Семченко» (7,3%), «Олег Ясинский» (4%), «Павел Онищенко» (3,9%), рисунок 1.8. Отже, стає зрозуміло, що канал Васильця є частиною російської агентурної мережі впливу в Україні. Він здійснює послідовну роботу з деморалізації українського суспільства та дискредитації влади в інтересах Кремля.

Олександр Семченко – створив свій Telegram-канал 24 травня 2019 року як майданчик для коментарів та оцінок актуальних подій в країні. У своїх

⁷⁰ Заседание Совета Безопасности ООН. Голос Америки. URL: https://www.youtube.com/live/-hQ_6HOP5T0?si=-tzVTR9042ZZPF1

постах Семченко гостро критикує діючу владу України, зокрема президента Зеленського та його команду. Звинувачує їх у бездіяльності, помилках та «зраді національних інтересів». Також часто публікує непідтверджену інформацію про начебто хабарництво вищих чиновників. Зокрема, неодноразово поширював неправдиві чутки про перебіг бойових дій на фронті, дислокацію українських військ, жертви серед цивільного населення. Таким чином, Семченко займається інформаційними диверсіями проти влади України в умовах війни. Експерти вбачають у цьому реалізацію інтересів Росії щодо розхитування ситуації всередині країни. Канал також входить в мережу проросійських телеграм-ресурсів для впливу на українське суспільство.

Рис. 1.9. Згадування Telegram-каналу Олександра Семченко

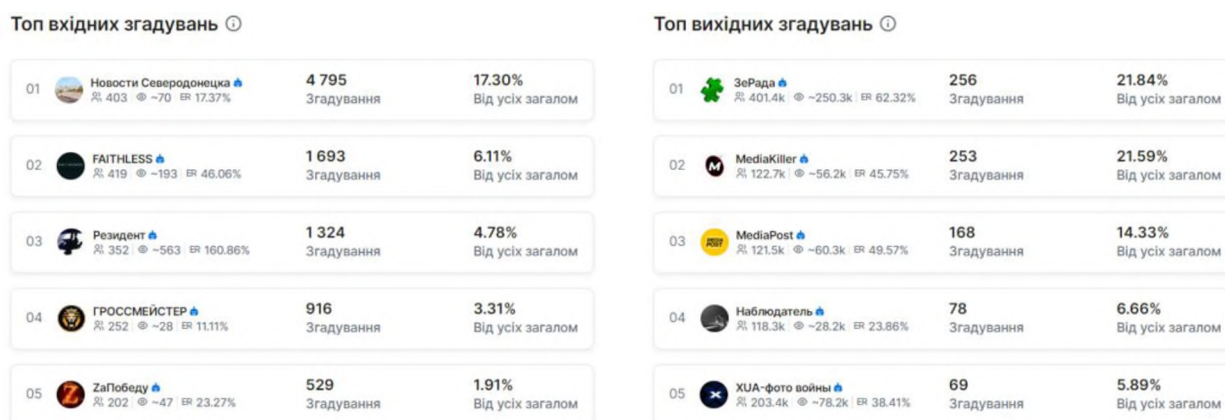
Джерело: Telemetry, 2023

Згадують цей канал: «Za Победу!» (38,6%), «Русские в Германии Germany Live-tv2» (10,8%), «Dumka_0» (8,6%), «Знаки. Зелёная Тара» (4,1%). Семченко в свою чергу посилається на такі канали як : «Za Победу!» (25,3%), «Дмитрий Василец» (1,9%), «Мрія» (1,8%), «TarikNezalejko» (1,7%), демонструє рисунок 1.9.

Резидент – канал був створений 20 грудня 2020 року, як анонімне джерело для публікації компромату та викривальних матеріалів про українську владу. Автори Резидента позиціонують себе як борці з корупцією, які начебто викривають зловживання чиновників та політиків. Проте експерти стверджують, що насправді це - інструмент російської пропаганди та спецоперацій проти України. Тематика публікацій Резидента цілком

вписується в наративи Кремля. Це насамперед дискредитація президента Зеленського та посадовців ОП, поширення чуток про хабарі та розкрадання військової допомоги Заходу, прогнозування соціально-економічної кризи та зниження рівня життя українців. Тобто удар ведеться по лінії деморалізації суспільства та армії, підриву довіри до влади. Слід зазначити, що Резидент активно співпрацює з іншими проросійськими телеграм-ресурсами, такими як Легітимний, Бабченко, UKR LEAKS та інші.

Рис. 1.10. Згадування Telegram-каналу Резидент

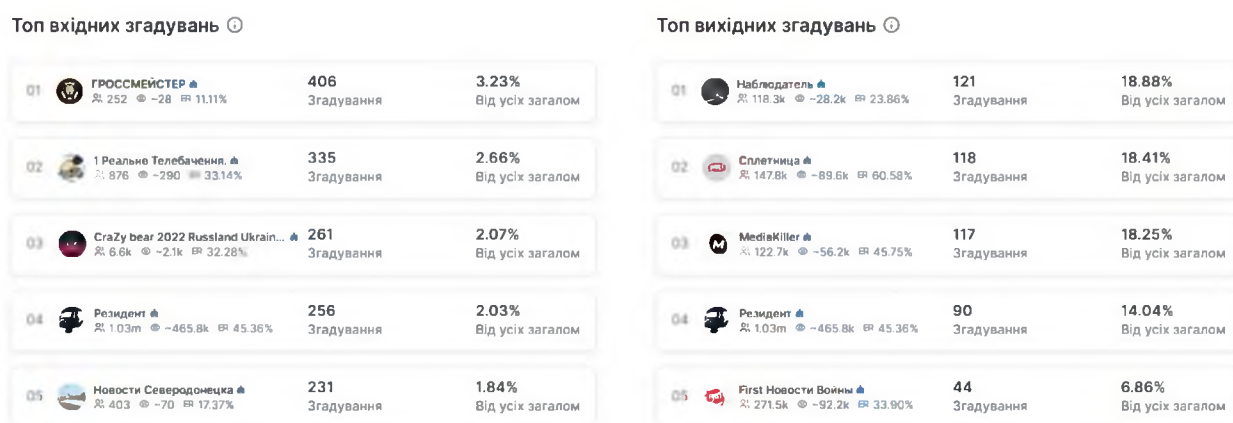
Джерело: Telemetry, 2023

Посилаються на цей канал наступні канали: «Новости Северодонецька» (17,3%), «FAITHLESS» (6,1%), «ГРОССМЕЙСТЕР» (3,3%). Сам канал згадує такі канали: «ЗеРада» (21,8%), «MediaKiller» (21,5%), «MediaPost» (14,3%), «Наблюдатель» (6,6%), рисунок 1.10. Разом вони утворюють мережу для реалізації спецоперацій російських спецслужб в українському інфопросторі. Отже, Резидент є небезпечним пропагандистським каналом, який розхитує ситуацію в Україні на користь ворога під прикриттям анонімного компромату. Його діяльність шкодить національній безпеці нашої держави.

ЗеРада – створений 22 грудня 2018 року. Цей канал був створений у 2020 році під виглядом інсайдерського джерела з Офісу президента Зеленського. Його мета - поширення компрометуючої інформації та фейків про найближче оточення Зеленського. За 5 роки ЗеРада здобув популярність в певних колах, набравши більше 400 тисяч підписників. Він постійно публікує «викривальні» матеріали про корупційні схеми в ОП, сварки в команді

Зеленського, нібито шкідливі для України рішення президента тощо. Проте експерти відзначають, що більшість цих публікацій не містять реальних фактів чи доказів. Це спрямовані інсинуації та маніпуляції з метою дискредитації влади України в очах громадськості. Дослідники пов'язують ЗеРаду з російськими спецслужбами, які таким чином намагаються зсередини розхитати українську владну вертикаль. Втім, попри задекларовані цілі, реальна мета каналу полягає в тому, щоб посіяти недовіру, суспільне роздратування та невдоволення ходом війни й реформ в Україні. Тобто дестабілізувати ситуацію в інтересах Кремля.

Рис.2.1. Згадування Telegram-каналу ЗеРада

Джерело: Telemetry, 2023

Даний канал часто згадують в себе наступні канали: «ГРОССМЕЙСТР» (3,2%), «1 Реальне Телебачення» (2,6%), «CraZy bear 2022 Russland Ukraine Z» (2%), «Резидент» (2%). Сам канал найчастіше згадує такі канали: «Наблюдатель» (18,8%), «Сплетница» (18,4%), «MediaKiller» (18,2%), «Резидент» (14%), що ми бачимо на рисунку 2.1.

Україна.ру – канал створений 10 листопада 2017 року, який швидко набрав популярність серед прибічників антиукраїнських та проросійських поглядів. Канал позиціонує себе як «незаангажоване джерело новин», проте насправді постійно маніпулює інформацією та поширює проросійські фейки. За даними української розвідки, Україна.ру контролюється російськими спецслужбами як інструмент гібридної війни проти нашої держави. Фінансується за рахунок Фонду неперебореної нації, який очолює бізнесмен

Євген Пригожин, близький до Путіна. Основні теми, які висвітлює Україна.ру - це критика української влади, зокрема президента Зеленського; поширення паніки щодо економічних та гуманітарних проблем в Україні; підтримка колаборантських рухів на окупованих територіях; просування ідеї федералізації України на користь Росії тощо. Канал активно координує свою діяльність з іншими проросійськими ресурсами, серед яких Страна.ua, канал Шарія, NewsOne, Вести.

Рис.2.2. Згадування Telegram-каналу Україна.ру

Топ вхідних згадувань			Топ вихідних згадувань				
01	ЖКК Русские в Германии Germany Live-tv 2	2 783 Згадування	2,73%	01	Zvezdanews	1 027 Згадування	3,65%
	▲ 1,4k ▲ -301 ▲ 2194%	Від усіх загалом			▲ 1172k ▲ -272k ▲ 23,23%	Від усіх загалом	
02	Знаки, Зелёная Тара	2 186 Згадування	2,14%	02	УКРОПСКИЙ ФРЕШ	646 Згадування	2,30%
	▲ 3,8k ▲ -829 ▲ 29,12%	Від усіх загалом			▲ 271k ▲ -78k ▲ 29,79%	Від усіх загалом	
03	СОЛОВЬЕВ LIVE ЛАЙФ	1 890 Згадування	1,85%	03	Два майора	575 Згадування	2,05%
	▲ 11,8k ▲ -3,0k ▲ 25,54%	Від усіх загалом			▲ 485,2k ▲ -186,8k ▲ 24,38%	Від усіх загалом	
04	ЧТУХ	1 866 Згадування	1,83%	04	Направленец по Украине	571 Згадування	2,03%
	▲ 2,3k ▲ -11k ▲ 44,90%	Від усіх загалом			▲ 15,5k ▲ -8,6k ▲ 41,68%	Від усіх загалом	
05	ДедМаске	1 730 Згадування	1,70%	05	Фронтальная птичка	563 Згадування	2%
	▲ 829 ▲ -56 ▲ 8,60%	Від усіх загалом			▲ 83,4k ▲ -83,4k ▲ 71,81%	Від усіх загалом	

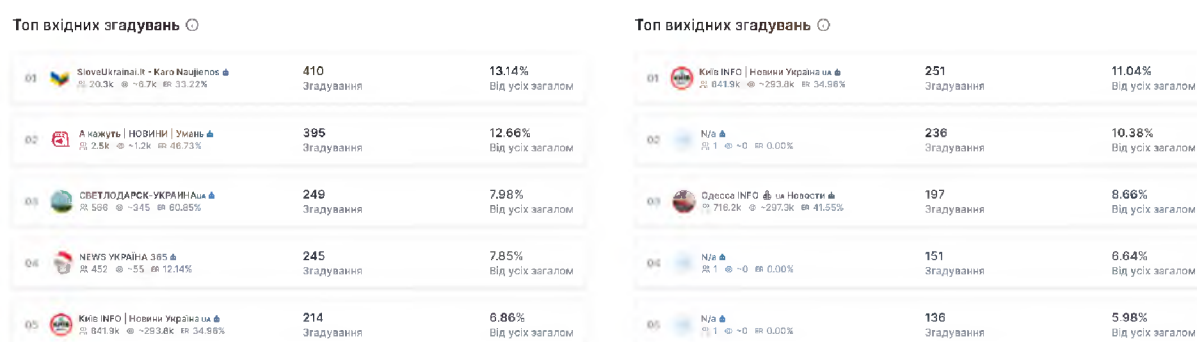
Джерело: Telemetry, 2023

На даний канал посилаються такі канали : «Русские в Германии Germany Live-tv 2» (2,7%), «Знаки. Зелёная Тара» (2,1%), «СОЛОВЬЕВ LIVE ЛАЙФ» (1,8%), «ЧТУХ»(1,8%). Канал згадує такі канали: «Zvezdanews» (3,6%), «УКРОПСКИЙ ФРЕШ» (2,3%), «Направленец по Украине» (2%), «Два майора» (2%), «Фронтальная птичка» (2%). Це допомагає просувати потрібні Кремлю наративи в український інфомедійний простір.

UKR INFORM ua Новини – канал, як джерело оперативних новин про події в Україні та світі, був створений 18 вересня 2019 року. UKR INFORM позиціонує себе як патріотичний ресурс, що підтримує українську владу та ЗСУ, проте він лише мімікрує під український Telegram-канал Укрінформ, який має лише близько 50 тис. підписників. Сам UKR INFORM активно поширює маніпулятивний контент в інтересах Росії. Зокрема просуває наративи про «зрадництво Зеленського», хаос та корупцію серед української влади, закликає до радикальних акцій та заворушень в тилу, що ослабило б обороноздатність України. Окрім цього, UKR INFORM часто публікує

фейкові новини про хід бойових дій, занижує успіхи ЗСУ та завищує втрати противника. Поширює панічні настрої серед населення щодо можливих обстрілів, відсутності ресурсів, мобілізації тощо. Фахівці прямо вказують на зв'язок UKR INFORM з російськими спецслужбами та «фабриками тролів», які використовують цей та подібні ресурси для інформаційної війни проти України. Таким чином попри декларований патріотизм, насправді даний канал шкодить інтересам України та виконує завдання російських кураторів з дезінформації українського суспільства.

Рис.2.3. Згадування Telegram-каналу UKR INFORM ua Новини

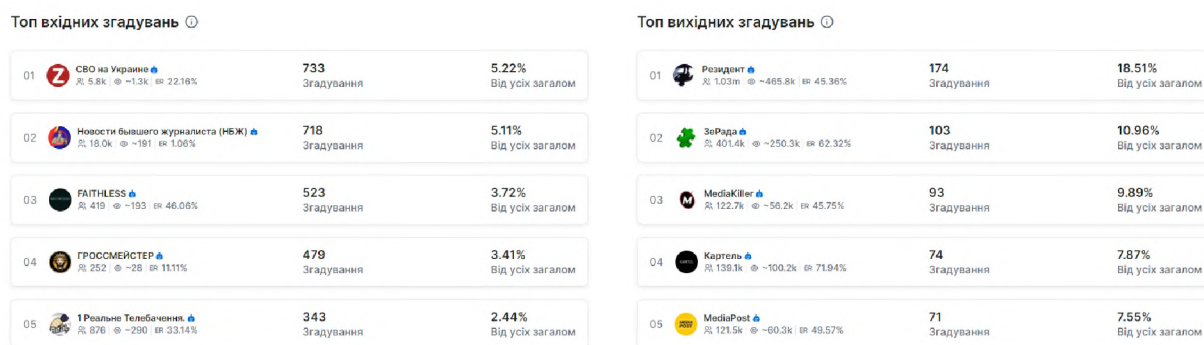
Джерело: Telemetry, 2023

На даний канал посилаються наступні канали: «SloveUkraine.it» (13,1%), «А кажуть|Новини|Умань» (12,6%), «Светлодарск – Україна» (7,9%), «News Україна 365» (7,8%), «Київ INFO|Новини Україна» (6,8%). Сам канал згадує такі канали: «Київ INFO|Новини Україна» (11%) та «Одесса INFO» (8,6%), рисунок 2.3.

Легітимний – створений 20 грудня 2018 року, як анонімний ресурс для поширення компромату на українських політиків та громадських діячів. За кілька років канал набрав понад 1 млн. підписників і став одним з найпопулярніших телеграм-ресурсів в Україні за кількістю переглядів та поширень. Автори Легітимного позиціонують себе як «правдошукачів», які викривають корупційні схеми влади. Проте насправді вони часто поширюють фейки, маніпуляції та пропагандистські меседжі, що відповідають інтересам Росії. Зокрема, канал активно критикував президента Зеленського та його команду, звинувачував українську владу у «зраді національних інтересів»,

поширював сепаратистські ідеї щодо окремих регіонів України. Згідно з розслідуваннями ЗМІ, за Легітимним стоять проросійські політтехнологи, які мають зв'язки з адміністрацією президента РФ та спецслужбами. Фінансування канал отримує через офшорні компанії, пов'язані з російськими бізнесменами та владою. Легітимний активно підтримує інші проросійські ЗМІ та телеграм-канали, такі як канал Анатолія Шарія, NewsOne, «Весті», «ФАКТИ» та інші. Взаємно поширюють матеріали один одного.

Рис.2.4. Згадування Telegram-каналу Легітимний

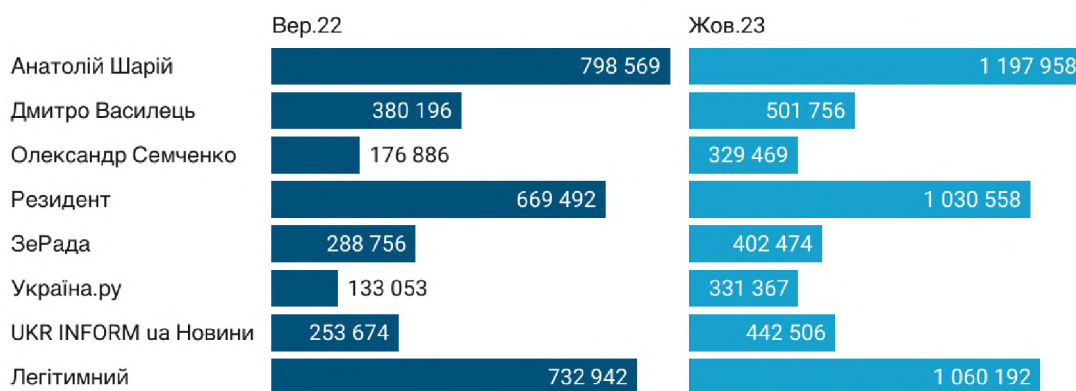

Джерело: Telemetry, 2023

На цей канал посилаються такі канали: «СВО на Украине» (5,2%), «Новости бывшего журналиста (НБЖ)» (5,1%), «FAITHLESS» (3,7%), «ГРОССМЕЙСТЕР» (3,4%), «Григорий Абиев» (2,47%). Сам канал згадує такі канали: «Резидент» (18,5%), «ЗеРада» (10,9%), «MediaKiller» (9,8%), «Картель» (7,8%), «MediaPost» (7,5%), рисунок 2.4.

Рис. 2.5. Динаміка кількості підписників проросійських каналів

Динаміка кількості підписників проросійських каналів

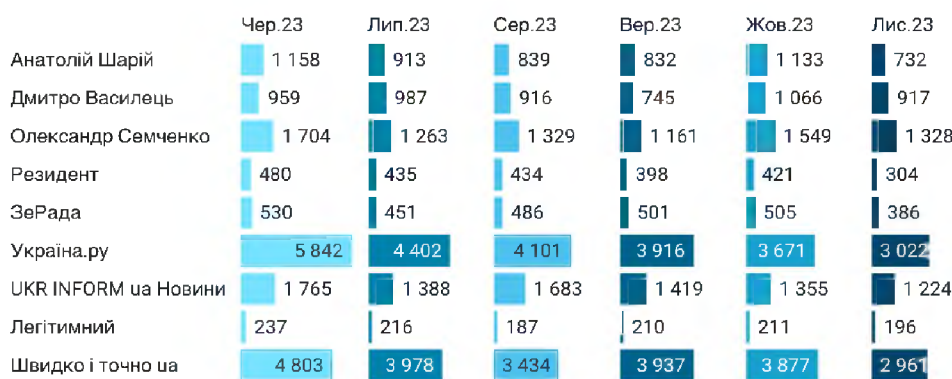

Джерело: Дідур Ангеліна на основі TGStat • Створено за допомогою Datawrapper

Не дивлячись на різні дослідження та оприлюднення списків проросійських каналів від СБУ, ми можемо спостерігати тільки збільшення кількості підписників даних каналів. На жаль, через політику Telegram, неможливо з'ясувати геолокаційну прив'язку, проте їхню популярність підтверджує те, що вони знаходяться в Топ-100 самих популярних Telegram-каналів на території України, рисунок 2.5.

Рис.2.6. Динаміка кількості підписників за останні пів року

Динаміка кількості підписників за останні пів року

Джерело: Дідур Ангеліна на основі TGStat • Створено за допомогою Datawrapper

На рисунку 2.6. ми можемо побачити статистику кількості підписників, які підписалися на дані канали протягом останніх пів року. Пояснити дану тенденцію можна наступним чином, по-перше, існує частка людей, які більш зацікавлені у прослуховуванні «альтернативних поглядів» та отриманні іншої інформації, ніж ту, яку подають офіційні джерела. Це особливо стосується людей, які не вірять в офіційні засоби масової інформації або хочуть отримати «заборонений» контент. По-друге, було виявлено, що проросійські Telegram-канали активно використовують емоційно заряджений контент, який залучає увагу глядачів і сприяє їхньому зацікавленню. По-третє, Telegram, як зазначалось раніше, має свої недоліки в алгоритмах блокування контенту, які дозволяються цим каналам уникати блокування кадрів війни та залишатися доступними для користувачів. Саме ці фактори призводять до збільшення кількості підписників проросійських каналів.

На основі проаналізованих каналів, ми можемо впевнено стверджувати, що дані канали мають окрім спільної мети, також тісні внутрішні зв'язки,

активно цитуючи та підтримуючи один одного. Також довкола них групуються декілька менших за аудиторією, але активних ресурсів, зокрема MediaKiller, Наблюдатель, Сплетница та інші. Наступне коло становлять телеграм-канали, які часто цитують цю групу провідних проросійських ресурсів. Сюди входять «опозиційні» блогери Семченко, Василець, та «патріотичні» канали («За Победу!»), а також деякі регіональні та зарубіжні (російські) ресурси. Останнє зовнішнє коло - це периферійні канали, які періодично посилаються на вищенаведені телеграм-ресурси та ретранслюють їхні наративи. Отже, можна простежити кілька рівнів зв'язку між подібними за тематикою та позицією Telegram-каналами. У центрі - ядро фейкових та пропагандистських ресурсів, навколо яких розгортається мережа для посилення інформаційного впливу та охоплення різних цільових аудиторій в Telegram.

2.3. Аналіз основних наративів російської пропаганди

Як зазначалось у попередньому розділі, дискурс-аналіз дозволяє розглядати текстові, лінгвістичні та контекстуальні аспекти мовлення для розуміння того, які ідеї, переконання та повідомлення поширюються через мовлення. Таким чином ми визначили наступні наративи, які активно поширювались протягом повномасштабного вторгнення Росії в Україну та проаналізували їх за допомогою методу дискурс-аналізу:

1. Війну між Україною та Росією спровокували США, аби реалізувати свої стратегічні інтереси;
2. Міста на Донбасі знищує не Росія, а українська армія, що при відступі застосовує тактику «випаленої землі»;
3. На боці України воюють найманці з-понад 50 країн;
4. Корумпована українська влада хоче продовження війни;
5. Українська влада хотіла б вести переговори з Росією, але Захід забороняє їй це робити;
6. Наявність серйозних конфліктів між політичним керівництвом країни та командуванням армії України;
7. Захід втомився від війни, від підтримки України та санкцій проти РФ і починає послабляти їх. У якійсь момент Захід не витримає протистояння з РФ і припинить підтримувати Україну.

Перший наратив активно використовувався РФ для відволікання уваги від внутрішніх проблем, а також ймовірною спробою перекласти вину за конфлікт на зовнішнього ворога. Домінуючий дискурс - ідея про те, що саме США є провокатором війни в Україні. Це відповідає загальній російській пропагандистській риторичі. Щодо гібридизації дискурсів, то ми бачимо поєднання антиамериканської риторики з ідеями про захист Росією своїх інтересів російськомовного населення України. Технологізація виявляється в застосуванні емоційно забарвлених оціночних суджень, образу «ворога» в особі США. Суб'єкти поширюють цей наратив в інтересах Росії, для виправдання агресії. Також зв'язок з конфліктом полягає в спробі перекласти

відповідальність за війну на Захід та представити Росію як «жертву». Інтерпретація має на меті створення альтернативної версії причин і ходу війни.

На основі даних опитування Internews за 2022 рік, лише частина респондентів вважає цей наратив правдивим, водночас більшість (66%) вважає його неправдивим (Рис.2.7.). Це може вказувати на те, що певний вплив існує, проте більшість громадян уважно ставляться до інформації та мають критичний підхід до подібних тверджень.

Рис.2.7. Підтримка наративу що війну між Україною та Росією спровокували США

Підтримка наративу що війну між Україною та Росією спровокували США

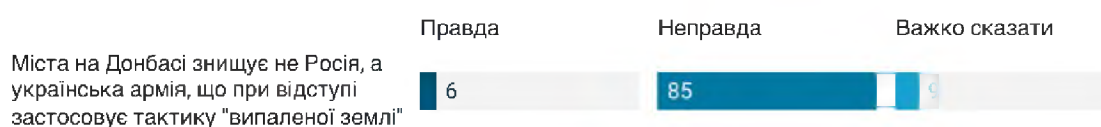

Джерело: Ангеліна Дідур на основі Internews - Створено за допомогою Datawrapper

Аналіз другого наративу показує нам, що домінуючий дискурс полягає в тому, що саме Україна несе провину за руйнування міст на Донбасі, застосовуючи тактику «випаленої землі». Відбувається гібридизація пропагандистської риторики з посиланнями на тактику «випаленої землі», що використовувалася військами під час відступу в інших війнах. Технологізація відбувається через використання прийому «перенесення вини» - коли реальному винуватцю підміняють іншого. Даний наратив формує негативний образ України як країни, що свідомо нищить власні міста, тому в інтересах поширення такого образу і діє Росія. Пов'язаний із спробами покласти провину за жертви та руйнування в цій війні на Україну, а не на реального агресора - РФ. Інтерпретація в свою чергу є спробою перекрутити факти та створити альтернативну версію подій на війні. Результати опитування Internews вказують на те, що більшість респондентів (85%) вважає, що цей наратив неправдивий (Рис.2.8). Це свідчить про те, що, незважаючи на можливий вплив інформаційної пропаганди, значна частина громадськості не вірить у подібні наративи.

Рис.2.8. Підтримка наративу що Україна несе провину за руйнування міст на Донбасі, застосовуючи тактику «випаленої землі»

Підтримка наративу що Україна несе провину за руйнування міст на Донбасі, застосовуючи тактику «випаленої землі»

Джерело: Ангеліна Дідур на основі Internews • Створено за допомогою Datawrapper

Щодо третього наративу, то домінуючий дискурс полягає в твердженні, що на боці України воює величезна кількість іноземних найманців з багатьох країн світу. Цьому можна протиставити офіційні дані про те, що лише близько 16 тисяч добровольців з інших країн вступили до лав ЗСУ⁷¹. Це не настільки велика кількість з огляду на масштаби війни. Відбувається гібридизація факту справді наявного іноземного втручання та його перебільшення. Також використовується негативна конотація терміну «найманець». Окрім цього, застосовано технологію маніпулятивного завищення масштабу явища (участі іноземців). У цьому наративі суб'єкт РФ намагається представити участь іноземних добровольців як доказ штучності та несправжності опору України. Даний наратив пов'язаний зі спробою дискредитації Збройних сил України, позбавлення легітимності її боротьби з агресором. Інтерпретація пов'язана із спотворенням реальної картини з метою формування негативного іміджу України в очах міжнародної спільноти. Дані Internews вказують на те, що більшість респондентів (54%) вважає цей наратив правдивим. Це може свідчити про вплив інформаційних джерел, які підтримують цю ідею, на переконання частини громадськості. Однак присутній і значний відсоток тих, хто вважає його неправдивим (33%), що вказує на критичній підхід до

⁷¹Timothy B., Timsit A. Zelensky says 16,000 foreigners have volunteered to fight for Ukraine against Russian invasion. The Washington Post. URL:<https://www.washingtonpost.com/world/2022/03/03/zelensky-ukraine-16000-foreign-volunteers-russia/>

інформації (Рис.2.9).

Рис.2.9. Підтримка нарративу що на боці України воюють найманці з-понад 50 країн

Підтримка нарративу що на боці України воюють найманці з-понад 50 країн

Джерело: Дідур Ангеліна на основі Internews • Створено за допомогою Datawrapper

Щодо аналізу четвертого нарративу, то ми можемо стверджувати, що домінуючий дискурс - твердження, що корумпована українська влада нібито зацікавлена в затягуванні воєнного конфлікту. Проте за оцінками Інституту Київської школи економіки (KSE Institute) в рамках проекту розробки незалежних методологій аналітичної оцінки пошкодження інфраструктури та економічних збитків спричинених агресією Росії, станом на вересень 2023 року загальна сума прямих задокументованих збитків через повномасштабне вторгнення становить \$151,2 млрд.⁷² (Рис.2.10.)

Рис.2.10. Загальна оцінка збитків інфраструктури за галузями

Загальна оцінка збитків інфраструктури за галузями у грошовому вимірі, на 1 вересня 2023 року	
Тип майна	Оцінка прямих втрат, \$ млрд
Житлові будівлі	55,9
Інфраструктура	36,6
Активи підприємств, промисловість	11,4
Освіта	10,1
Енергетика	8,8
АПК та земельні ресурси	8,7
Лісовий фонд	4,5
Транспортні засоби	3,1
Охорона здоров'я	2,9
ЖКГ	2,7
Торгівля	2,6
Культура, туризм, спорт	2,4
Адміністративні будівлі	0,5
Цифрова інфраструктура	0,5
Соціальна сфера	0,2
Фінансова сфера	0,04
Разом	151,2

Джерело: KSE Institute, 2023

⁷² Загальна сума прямих збитків, завдана інфраструктурі України через війну, сягає \$151,2 млрд — оцінка станом на 1 вересня 2023 року. KSE Institute. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-pryamih-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukravini-cherez-vivnu-svagave-151-2-mlrd-otsinka-stanom-na-1-veresnya-2023-roku/>

Таким чином ми бачимо, що війна завдає колосальної шкоди Україні, тому стає зрозуміло, що припинення війни в інтересах влади. У цьому наративі відбувається гібридизація тези про корупцію влади та бажання продовжувати війну. Також застосовано технологію брехні, а саме поширення інформації, яка не відповідає дійсності. У інтересах Росії спостерігаємо чергову спробу представити українську владу, що діє всупереч інтересам власних громадян. Пов'язаний даний наратив зі спробами позбавити легітимності владу України в очах світової спільноти як таку, що йде на жертви заради особистого збагачення. Важливо зазначити, що конструювання неправдивого негативного наративу щодо намірів, мотивації української влади стосовно війни та використання корупційного образу може підірвати довіру громадян до влади та створити ситуацію, де продовження війни виглядає як інтерес еліти. Проте за даними Internews ми бачимо, що лише частина респондентів (28%) вважає цей наратив правдивим, тоді як більшість (57%) вважає його неправдивим, що зображено на рисунку 3.1.

Рис.3.1. Корумпована українська влада хоче продовження війни

Підтримка наративу що корумпована українська влада хоче продовження війни

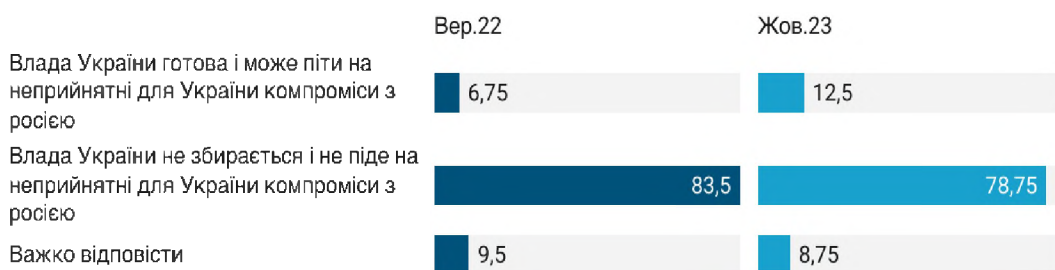
Джерело: Ангеліна Дідур на основі Internews - Створено за допомогою Datawrapper

Аналіз наступного наративу показує, що домінуючий дискурс - Україна нібито готова йти на переговори з Росією, але Захід (США, НАТО) цьому перешкоджає. Слід зазначити, що даний наратив підкріплюють наступними тезами: «у разі затягування конфлікту Україна ризикує втратити державність»; «РФ готова до переговорів та пропонує цілком прийнятні умови. Тим більше, що деякі країни ЄС (Польща, Угорщина) готуються до анексії територій України». За даними КМІС, ми бачимо, що між вереснем 2022 року та жовтнем 2023 року збільшилася частка осіб, які вбачають можливість, що влада зробить

неприйнятні компроміси, з 6,7% до 12,5% (Рис.3.2.). При цьому абсолютна більшість українців, а саме 78,7%, залишається переконаною в тому, що влада не буде укладати компроміси, які були б неприйнятними для України (у вересні 2022 року цей показник становив 83,5%). Технологізація нарративу відбувається через поширення тверджень, що не підтверджені фактами. Стає зрозуміло, що в інтересах РФ зобразити Україну «заручницею» Заходу, позбавленою самостійності у прийнятті рішень. Пов'язаний зі спробами показати Україну як маріонетку Заходу, керовану ззовні. Інтерпретація відбувається через спотворення реальної картини, створення штучного нарративу про нібито наявність внутрішнього конфлікту між позиціями Києва та західних союзників.

Рис.3.2. Підтримка нарративу щодо компромісів з Росією

Підтримка нарративу щодо компромісів з Росією

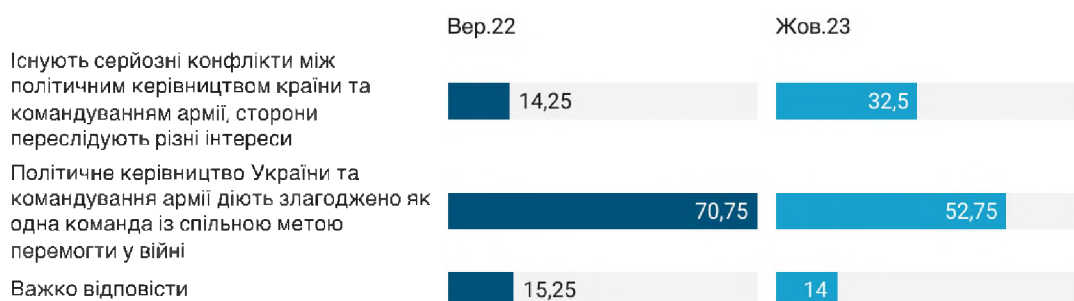
Джерело: Дідур Ангеліна на основі КМІС • Створено за допомогою Datawrapper

Наступний нарратив показує нам, що домінуючий дискурс – теза про існування глибоких конфліктів між політичним керівництвом України та військовим командуванням. Натомість дискусії у військовому та політичному керівництві України фокусуються на розробці заходів для систематичного покращення Збройних сил України, зміцнення військового потенціалу та забезпечення об'єктів оборони. Гібридизація відбувається за рахунок нагнітання тез про приховані конфлікти при відсутності реальних доказів. Технологізація здійснюється через поширення непідтверджених чуток та домислів. Це вигідно РФ, адже дозволяє представити Україну як слабку та

роздроблену країну. Як і попередній наратив він пов'язаний зі спробами підірвати образ України як єдиної та спроможної до опору держави. Конструювання хибного наративу про нібито існуючі глибокі внутрішні конфлікти в країні між різними гілками влади в інформаційному середовищі України, на жаль, негативно впливає на свідомість українців. Про що свідчать дані опитування КМІС на рисунку 3.3.

Рис.3.3. Підтримка наративу щодо конфлікту між політичним та військовим керівництвом України

Підтримка наративу щодо конфлікту між політичним керівництвом та командуванням

Джерело: Дідур Ангеліна на основі КМІС - Створено за допомогою Datawrapper

Щодо впливу на суспільні настрої даного наративу, ми бачимо невтішну тенденцію. Протягом останнього року кількість людей, які вірять у існування серйозних конфліктів між політичним керівництвом країни та командуванням армії, зросла з 14,2% до 32,5%. У той же час більшість населення України, а саме 52,7% (порівняно з 70,7% у вересні 2022 року), продовжує висловлювати думку, що політичне керівництво та військове командування діють узгоджено як одна команда.

Аналіз останнього наративу показує домінуючий дискурс про те, що Захід нібито втомився від підтримки України і поступово згортає санкції та допомогу. Проте за офіційними даними Європейської Ради, ЄС від початку повномасштабного вторгнення надали понад 77 млрд. євро на підтримку України⁷³. З них 38,3 млрд. євро було виділено на економічну допомогу; 17

⁷³Solidarność UE z Ukrainą. Rada Unii Europejskiej. URL: <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/eu-response->

млрд. євро на допомогу для біженців з України; 21,16 млрд. євро на військову співпрацю між ЄС та Україною; 670 млн. євро на Механізм цивільного захисту, в межах якого, Україна отримала понад 70 тисяч тонн допомоги від країн ЄС⁷⁴. Окрім цього США виділяють Україні більше допомоги, ніж будь-якій іншій країні. З 24 лютого 2022 року по серпень 2023 США надали 66,2 млрд. доларів, з яких 43,1 млрд. доларів були спрямовані саме на військову допомогу. Також за інформацією видання Financial Times, ЄС має намір використовувати прибутки, отримані від заморожених активів Росії у Європі (загальною вартістю близько 300 мільярдів доларів), для фінансування допомоги Україні⁷⁵. Серед своїх численних внесків в Україну країни-члени НАТО поставили 10 реактивних систем залпового вогню великої дальності (РСЗВ), 178 артилерійських систем великої дальності, майже 100 000 артилерійських боєприпасів великої дальності, майже 250 000 протитанкових боєприпасів, 359 танків, 629 бронетранспортерів і бойових машин піхоти (БМП), 8214 зенітних ракет малої дальності та 88 бойових БПЛА⁷⁶. Таким чином вище зазначені офіційні дані свідчать про те, що Захід активно підтримує Україну в протистоянні з агресією РФ та продовжить підтримувати. У даному наративі також спостерігаємо поєднання тез про «втому» Заходу та його інтереси щодо припинення конфлікту. Технологізація створюється через замовчування та викривлення фактів про реальну підтримку Заходом України. У інтересах РФ бачимо чергову спробу деморалізувати українське суспільство та посіяти зневіру у підтримці Заходу. Пов'язаний даний наратив зі спробами представити опір України приреченим та безперспективним без допомоги Заходу. Інтерпретація відбувається через спроби створення хибного наративу про послаблення підтримки України країнами Заходу та НАТО. Даний наратив російська пропаганда висвітлювала у своїй новинах наступним чином «Захід

ukraine-invasion/eu-solidarity-ukraine/

⁷⁴Україна підписала угоду про механізм цивільного захисту — голова МВС. Суспільне Медіа. URL: <https://suspilne.media/451956-ukraina-pidpisala-ugodu-pro-mehanizm-civilnogo-zahistu-golova-mvs/>

⁷⁵ЄС має намір надати Україні прибутки від замороження російських активів у Європі. Голос Америки. URL: <https://www.holosameryky.com/a/rosijski-aktyvy-na-koryst-ukrajinv-pozycja-evrosojuzu/7393639.html>

⁷⁶ U.S. Security Cooperation with Ukraine. U.S. Department of state. URL: <https://www.state.gov/u-s-security-cooperation-with-ukraine/>

втомився від війни, від підтримки України та санкцій проти РФ і починає послабляти їх. У якійсь момент Захід не витримає протистояння з РФ і припинить підтримувати Україну. А також «На Заході почали відчувати відсутність будь-яких перспектив України у військовому протистоянні РФ. До того ж, такі величезні витрати на Україну не були передбачені у бюджетах Західних країн, тому вони починають втомлюватися від підтримки України», «На Заході призупинили постачання озброєння і вже заговорили про необхідність переговорів з РФ та почали підштовхувати до них Україну. За результатами КМІС, ми бачимо, що збільшилася кількість людей, які вважають, що західні країни втрачають інтерес до України, їхня підтримка ослаблюється, і загалом Захід спрямовує Україну на уступки перед Росією — з 15% у вересні 2022 року до 31,5% у жовтні 2023 року. Тим не менше, велика більшість населення країни, а саме 63% (порівняно з 73,7% у вересні 2022 року), вважає, що Захід продовжує підтримувати Україну і має намір завершити війну на умовах, які були б прийнятними для України, рисунок 3.4.

Рис.3.4. Підтримка наративу щодо втоми Заходу

Підтримка наративу щодо втоми Заходу

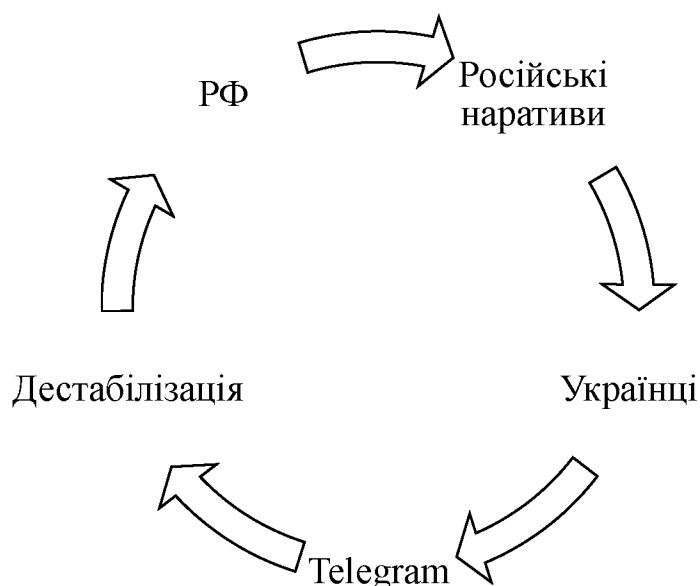
Джерело: Дідур Ангеліна на основі КМІС • Створено за допомогою Datawrapper

Таким чином ми можемо побудувати модель комунікації російської пропаганди в умовах російсько-української війни на основі моделі Г. Лассвела:

- Джерелом повідомлення, тобто тим хто його створює і поширює, є РФ, російські пропагандисти та анонімні Telegram-канали;

- Змістом повідомлення є наративи, які спрямовані на дезінформацію та маніпулятивний вплив на громадську думку в Україні;
- Адресатом, на кого розраховані ці повідомлення є населення України;
- Каналом комунікації, за допомогою якого поширюються наративи, виступає соціальна мережа - Telegram.
- Ефектом комунікації є очікувана РФ реакція аудиторії - погіршення ставлення до української влади, посилення впливу Кремля, дестабілізація, дестабілізація в країні тощо.

Рис.3.5. Модель комунікації російської пропаганди

Джерело: Дідур Ангеліна на основі G.Lasswell. The structure and function of communication in society.

Таким чином російська пропаганда спочатку була спрямована на дискредитацію української національної ідентичності та звинувачення української влади у нацизмі. Проте після того, як російські війська зазнали поразок на початку війни, Кремль був змушений швидко скорегувати свою пропагандистську риторичку. Згодом основним ворогом, з яким, начебто, воює Росія, було оголошено НАТО та США. Таким чином російська пропаганда намагалася представити війну в Україні як реакцію на провокації Заходу, а не як агресію Росії. Однак, незважаючи на зміну пропагандистських наративів,

аналіз показав, що більшість населення України критично ставиться до російської пропаганди і не сприймає її наративи за правду. Тому на підставі цього можна зробити висновок, що російській пропаганді не вдалося досягти значних успіхів в Україні та сформуванню негативного ставлення до української влади та позитивного до Росії, оскільки більшість українців критично ставляться до російських пропагандистських наративів. Однак з часом ефективність цих наративів значно знизилась. По-перше, це пов'язано із зростанням професіоналізму та боєздатності української армії, що довела свою здатність успішно протистояти російській агресії. По-друге, реформи в системі оборони та безпеки, а також боротьба з корупцією значно підвищили довіру українського суспільства до Збройних сил України та влади в цілому. Про це свідчать дані соціологічного опитування Центру Разумкова, довіра до Збройних Сил України становить 93%, а Президенту В. Зеленському довіряють 75% українців, яке було проведено у вересні 2023 р.⁷⁷

Водночас російська пропаганда змушена була адаптуватись до змінених умов та переорієнтувати свої наративи. Одним з нових пропагандистських ходів стало акцентування уваги на начебто небажанні української влади йти на компроміси з Росією та вести переговори про мир. РФ стверджує, що саме через це війна триває, а мирний процес затягується. Однак і ці новітні наративи виявились не надто ефективними. По-перше, вони суперечать очевидним фактам - саме Росія відмовляється від переговорів на умовах України та продовжує військові дії. По-друге, українське суспільство консолідувалось навколо ідеї національної незалежності та цілісності, що робить подібні наративи малоефективними.

⁷⁷Оцінка громадянами ситуації в країні. Довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів. Ставлення до проведення загальнонаціональних виборів в Україні до завершення війни (вересень 2023р.). Центр Разумков. URL: <http://surl.li/mauqaw>

ВИСНОВКИ

Аналіз впливу російської пропаганди на суспільні настрої під час війни на основі даних соціологічних опитувань та методу дискурс-аналізу дає підстави на формулювання кількох підсумкових тез. По-перше, російська пропаганда перекручує факти та події, створюючи альтернативну версію, яка відповідає російським інтересам. Окрім цього російська пропагандистська машина прагне дискредитувати українські державні інституції. Вона активно поширює брехню про корупцію, неефективність та внутрішні конфлікти влади, підриваючи довіру до української влади.

По-друге, дискурс-аналіз дозволив виявити ідеологічні, соціальні, політичні та військові установки, які лежали в основі наративів, також проаналізувати взаємозв'язок між мовою та соціальним контекстом та дослідити, як певні лінгвістичні засоби використовуються для досягнення комунікативних цілей російської пропаганди. З допомогою дискурс-аналізу було виявлено, що традиційні наративи російської пропаганди втратили актуальність і здатність сильно впливати на громадську думку. Наприклад, не підтримка таких наративів як «Україна несе провину за руйнування міст на Донбасі, застосовуючи тактику «випаленої землі» та «Війну між Україною та Росією спровокували США» свідчить про консолідацію українського суспільства навколо національних цінностей та зростання імунітету до російської пропаганди. Проте, наш аналіз виявив невтішну тенденцію щодо наративу про існування серйозних конфліктів між політичним керівництвом країни та командуванням армії, адже кількість респондентів, які вірять у цей наратив зростає з 14,2% у вересні 2022 р. до 32,5% у жовтні 2023 р. Це може свідчити про спроби РФ змінити стратегію пропаганди, аби надалі поширювати цей наратив, можливо видозмінюючи його відповідно до військово-політичної ситуації в Україні. Також аналіз наративу щодо втоми Заходу, показав, що збільшилася кількість людей, які вважають, що західні

країни втрачають інтерес до України, їхня підтримка ослаблюється, — з 15% у вересні 2022 року до 31,5% у жовтні 2023 року.

По-третє, аналіз Telegram-каналів показав, що соціальні медіа є основним джерелом новин для українців, саме тому РФ націлилися на популярні месенджери з неправдивими наративами, які мали на меті деморалізувати населення, створити паніку та підірвати довіру до інституцій України. Значна частина інформаційної боротьби відбувається в Telegram, популярність якого зросла завдяки його переважно немодерованій платформі, яка дозволяє поширювати необроблені кадри війни. Як вже зазначалось, політика додатку дозволяє легко створювати масові пропагандистські канали, які поширюють підроблені фотографії та відео мільйонам підписників. Навіть не дивлячись на різні дослідження та оприлюднення списків проросійських каналів від СБУ, було виявлено збільшення кількості підписників проросійських каналів. Пояснити цю тенденцію можна тим, що існує частка людей, які більш зацікавлені у прослуховуванні «альтернативних поглядів» та отриманні іншої інформації, ніж ту, яку подають офіційні джерела. Це особливо стосується людей, які не вірять в офіційні засоби масової інформації, або хочуть отримати «заборонений» контент. З іншого боку, було виявлено, що проросійські Telegram-канали активно використовують емоційно заряджений контент, який залучає увагу глядачів і сприяє їхньому зацікавленню. Саме ці фактори призводять до збільшення кількості підписників проросійських каналів.

Наостанок було з'ясовано, що проаналізовані канали окрім спільної мети також мають тісні внутрішні зв'язки, активно цитуючи та підтримуючи один одного. Ми простежили кілька рівнів зв'язку між подібними за тематикою та позицією Telegram-каналами, та виявили що в центрі - ядро фейкових та пропагандистських каналів, навколо яких розгортається мережа для посилення інформаційного впливу та охоплення різних цільових аудиторій в Telegram. На основі моделі комунікації Г.Лассвела була

побудована модель комунікації російської пропаганди в умовах війни, яка дозволяє зрозуміти інформаційну складову російської агресії. Водночас, наш аналіз має певні обмеження стосовно прогнозування здатності РФ підтримувати свої пропагандистські наративи. Очевидно, що жодна розповідь про успіх не може сприйматися довго, якщо вона позбавлена реальності. Звідси, сила путінської пропаганди все більше залежатиме від його здатності досягти певного успіху на полі бою.

Загалом не варто недооцінювати роботу російської пропаганди, адже вона залишається ефективною в певних аспектах, зокрема у поширенні фейкового контенту в соціальних мережах та намаганні підризу довіри до української влади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Аналітичний портал. СБУ оприлюднила список Telegram-каналів, які фінансуються РФ. Слово і Діло.
URL:<https://www.slovoidilo.ua/2022/07/15/novyna/bezpeka/sbu-oprylyudnyla-spysok-telegram-kanaliv-yaki-finansuyutsya-rf>
2. Аронсон Э. Эпоха пропаганды: Механизмы убеждения, повседневное использование и злоупотребление. 2003. – 384 с. URL:
https://stavroskrest.ru/sites/default/files/files/books/aronson_pratkanis.pdf
3. Висоцька О. Застосування методології дискурс-аналізу при дослідженні комунікативної політики держави в сучасному інформаційному просторі. 2019. Вип. 6(74). С. 24–27.
URL:<http://fil.nlu.edu.ua/article/view/268527>
4. Від «Трухи» до Гордона: найпопулярніші канали українського сегмента Telegram 2022 р. Детектор Медіа
URL:<https://detector.media/monitorynh-internetu/article/202665/2022-09-09-vid-trukhy-do-gordona-navpopulyarnishi-kanaly-ukrainskogo-segmenta-telegram/>
5. Войтко О., Кацалап В., Рахімов В. Аналіз особливостей маніпуляції, як інструменту психологічного впливу на свідомість. Гуманітарний вісник ЗДІА. 2018. Вип. 72. С. 158–168.
URL:<http://sit.nuou.org.ua/article/view/178605/178793>
6. Дезінформація: «Україна мілітаризована та під зовнішнім контролем». EUvsDisinfo. URL: <https://euvsdisinfo.eu/report/ukraine-is-militarised-and-under-external-control>
7. Динаміка поширеності серед населення наративів «розколу»: результати телефонного опитування, проведеного 29 вересня - 9 жовтня 2023 року. Київський міжнародний інститут соціології.
8. Дмитро Василець. Chesno. URL:<https://www.chesno.org/traitor/145/>
9. ЄС має намір надати Україні прибутки від замороження російських

- активів у Європі. Голос Америки. URL:
<https://www.holosameryky.com/a/rosiiski-aktyvy-na-korvst-ukrajiny-pozycja-evrosojuzu/7393639.html>
10. Загальна сума прямих збитків, завдана інфраструктурі України через війну, сягає \$151,2 млрд — оцінка станом на 1 вересня 2023 року. KSE Institute. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-pryamih-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-cherez-vivnu-syagave-151-2-mlrd-otsinka-stanom-na-1-veresnya-2023-roku/>
11. Заседание Совета Безопасности ООН. Голос Америки. URL:
https://www.youtube.com/live/-hq_6HOP5T0?si=-tzVTR9042ZZPF1
12. Здатність українців вирізняти меседжі розпропаганди: результати дослідження громадської думки. VoxUkraine.
URL: <https://voxukraine.org/zdatnist-ukrayintsiv-vyriznyaty-mesedzhi-rospropagandy-rezultaty-doslidzhennya-gromadskovi-dumky>
13. Індекс інформаційного впливу Кремля 2017. Спільний звіт за результатами дослідження. Детектор Медіа. – URL:
https://ms.detector.media/content/files/dm_iik_ukr_pravka-compressed.pdf
14. Індекс результативності російської пропаганди: звіт за результатами дослідження. Київський міжнародний інститут соціології. 2016. 16 с.
URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=510>
15. Коваленко А.М., Марченко Т.С. Мовні засоби реалізації маніпулятивного впливу в сучасних англomовних ЗМІ. URL:
http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v38/part_1/55.pdf
16. Конфлікт с Україною. Левада-Центр. URL:
<https://www.levada.ru/2022/04/28/konflikt-s-ukrainoj-i-otvetstvennost-za-gibel-mirnyh-zhitelej/>
17. Мацієвський Ю. В. Лебедюк В. М. Як писати наукові роботи з політології?: Навч. посібник. Вид. друге, перероблене і доповнене. Видавництво Національного університету «Острозька академія», Острог. 2015. URL: <https://cutt.ly/JwSVFPAs>

18. Молоткіна Ю. Пейоративи як засіб вербального маніпулювання в англomовному дискурсі соціальних мереж TikTok та Twitter у контексті антиукраїнської пропаганди. Філологічний збірник. 2022. С. 431–436. URL: <http://philolzbirnyk.uzhnu.uz.ua/index.php/philol/article/view/246/431>
19. Оцінка громадянами ситуації в країні. Довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів. Ставлення до проведення загальнонаціональних виборів в Україні до завершення війни (вересень 2023р.). Центр Разумков. URL: <http://surl.li/mauqw>
20. Пархоменко С. Україна 2015-2016 рр. цифри, факти, перспективи. – URL: <https://ukrnationalism.com/publications/1835-ukraine-2015-2016-rr-tsvfry-fakty-perspektyvy.html>
21. Перша у світі кібервійна. Як СБУ відбиває російські кібератаки на енергетику та блокує фейки. Liga.net. URL: <https://tech.liga.net/ua/ukraine/interview/gorit-kiberbavovna-glavnyy-kiberkontrrazvedchik-sbu-o-grvaznoy-bombe-i-hakerah-iz-rf>
22. Прозоров Василь Миколайович. Chesno. URL: <https://www.chesno.org/traitor/265/>
23. Путін В., Звернення Президента Російської Федерації 21.02.2022 р.
24. «Путін каже, що росіяни та українці «практично один народ». Reuters. URL: <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-putin-people-idUSKBN0GT14720140829>
25. Свобода слова в російських руках: як Росія використовує Телеграм для інформаційної окупації. Опора. URL: https://www.oporaua.org/polit_ad/svoboda-slova-v-rosiys-kih-rukah-yak-rosiya-vikoristovuve-telegram-dlya-informaciyнови-okupaciyi-24883
26. Суд засудив до 9 років в'язниці обвинувачених у сприянні трансляції телеканалу сепаратистів. Інститут Масової Інформації. URL: <https://imi.org.ua/news/sud-zasudyv-do-9-rokiv-v-vaznytsi-obvynuvachenyh-u-spryvanni-translyatsiji-telekanalu-novorossyva-tv->

[i18861](#)

27. Telegram на вимогу Apple видалив декілька російськомовних каналів. Детектор Медіа. URL: <https://ms.detector.media/sotsmerezhi/post/30325/2022-09-26-telegram-na-vymogu-apple-vydalvv-dekilka-rosiyskomovnykh-kanaliv/>
28. Україна підписала угоду про механізм цивільного захисту — голова МВС. Суспільне Медіа. URL: <https://suspilne.media/451956-ukraina-pidpisala-ugodu-pro-mehanizm-civilnogo-zahistu-golova-mvs/>
29. Українські медіа, ставлення та довіра у 2022 р. Internews. URL: <https://internews.in.ua/wpcontent/uploads/2022/11/Ukrainski-media-stavlennia-ta-dovira-2022.pdf>
30. Українські медіа, ставлення та довіра у 2023р. Intenews. URL: <https://internews.in.ua/wpcontent/uploads/2023/10/Ukrainski-media-stavlennia-ta-dovira-2023r.pdf>
31. Фейгін назвав російських кураторів Шарія: є люди у ФСБ / пропаганда, режим Путіна. Україна 24 URL: https://www.youtube.com/watch?v=0Ff6Rmnh0YQ&ab_channel=%D0%A4%D0%B0%D0%B1%D1%80%D0%B8%D0%BA%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD
32. Шарія затримали в Іспанії. Коли і як Україна може його екстрадувати та судити. Forbes. URL: <https://forbes.ua/inside/shariya-zatrimali-v-ispanii-koli-i-yak-ukraina-mozhe-yogo-ekstraduvati-ta-suditi-05052022-5863>
33. Що таке флуд і як з ним боротися? URL: <https://translations.com.ua/flud.html>
34. Юськів Х. Наративи російської пропаганди в Україні. Філософські та антропологічні студії. 2020. С. 233–241. URL: http://fpsvisnyk.lnu.lviv.ua/archive/30_2020/33.pdf
35. Application of the risk management framework to Russian disinformation campaigns. European Union. URL: <https://op.europa.eu/en/publication->

- [detail/-/publication/c1d645d0-42f5-11ee-a8b8-01aa75ed71a1/language-de](#)
36. Aral S., Eckles D. Protecting elections from social media manipulation. Science. 2019. Vol. 365, Issue 6456. P. 858-861. URL:
https://www.science.org/doi/full/10.1126/science.aaw8243?casa_token=HA4FV3IrCvAAAAAA%3AScII9DSbDtSSdWq7E5izolvfi2NBNK7Yg-zFCJL6AWPtovw8vDYYBFdX1Kqe0_7Gu6hYVBV8U_TJuw
37. Butyrina M., Temchenko L. Telegram as a medium for promoting Russian disinformation narratives: channels, methods, frames. Український соціум. 2022. С. 232–246. URL:
<https://cct.dp.ua/index.php/journal/article/view/227/232>
38. Dijk T.A. The sociocognitive approach in critical discourse studies and the phenomenological sociology of knowledge: intersections. Language & Communication. 2021. Vol. 77. P. 71-83.
<https://link.springer.com/article/10.1007/s11097-020-09704-z>
39. Fairclough N. A dialectical-relational approach to critical discourse analysis in social research. Methods of Critical Discourse Analysis. 2001. P. 86-108. URL:
https://www.researchgate.net/publication/285130079_A_dialecticalrelational_approach_to_critical_discourse_analysis_in_social_research
40. Fairclough N. Language and power 2000. - 226 p. URL:
<https://b.eruditor.link/file/1799675/>
41. Geissler D., Bär D., Pröllochs N., Feuerriegel S., Russian propaganda on social media during the 2022 invasion of Ukraine. EPJ Data Sci. 12, 35 (2023). URL:
<https://epjdatascience.springeropen.com/articles/10.1140/epjds/s13688-023-00414-5#citeas>
42. Gessen M. Inside Putin’s Propaganda Machine. The New Yorker. URL:
<https://www.newyorker.com/news/annals-of-communications/inside-putins-propagandamachine>
43. Howard P. N., Ganesh B., Liotsiou D., Kelly J., François C. The IRA,

- Social Media and Political Polarization in the United States, 2012-2018.
University of Oxford. URL:
<https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1004&context=enatedocs>
44. Jacuch A. The Blurred Lines of Peace and War—An Analysis of Information Operations Used by the Russian Federation in CEE.
URL:<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13518046.2022.2139071>
45. Job J., Naresh V., Chandrasekaran K. A modified secure version of the Telegram protocol (MTProto). *Procedia Computer Science*. 2016. Vol. 93. P. 931–939. URL:
https://www.researchgate.net/publication/302479588_A_modified_secure_version_of_the_Telegram_protocol_MTProto
46. Lasswell H. D. *Propaganda technique in the world war*. New York. 1927. 233 p. URL:
<https://ia801200.us.archive.org/18/items/PropagandaTechniqueInTheWorldWar/Propaganda%20Technique%20In%20the%20World%20War.pdf>
47. Legucka A., *Russian Disinformation: Old Tactics - New Narratives*. URL:
<https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781003281597-3/russian-disinformation-agnieszka-legucka>
48. Lippmann W. *Public Opinion*. New York. 1922. 427 p. URL:
<https://shorturl.at/wCNP4>
49. Litvinenko A., *Propaganda on demand: Russia’s media environment during the war in Ukraine*. URL:
https://www.dbthueringen.de/servlets/MCRFileNodeServlet/dbt_derivate_00058760/GMJ24_LITVINENKO_Propaganda%20on%20demand.pdf
50. Litvinenko A., Toepfl F. The “Gardening” of an Authoritarian Public at Large: How Russia’s Ruling Elites Transformed the Country’s Media Landscape After the 2011/12 Protests “For Fair Elections”. URL:
<https://link.springer.com/article/10.1007/s11616-019-00486-2>

51. Morelli A. Principes élémentaires de propagande de guerre, Labor, Bruxelles, 93 p. 2001. URL: <https://www.monde-diplomatique.fr/2001/08/HALIMI/8029>
52. Russian Disinformation Resilience Index 2018. PrismUa. URL: <http://prismua.org/en/dri-cee/>
53. Russian Disinformation Resilience Index 2021. East Center. URL: <https://east-center.org/wp-content/uploads/2021/09/DRI-report-2021.pdf>
54. Smart C. How the Russian Media Spread False Claims About Ukrainian Nazis. The New York Times. URL: <https://www.nytimes.com/interactive/2022/07/02/world/europe/ukraine-nazis-russia-media.html>
55. Snyder T. Russia's genocide handbook. Substack. 2022. URL: <https://snyder.substack.com/p/russias-genocide-handbook>
56. Solidarność UE z Ukrainą. Rada Unii Europejskiej. URL: <https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/eu-response-ukraine-invasion/eu-solidarity-ukraine/>
57. Stanley J. How propaganda works, Princeton University Press, 2015. URL: <https://www.istor.org/stable/j.ctvc773mm>
58. Telemetrio. URL: <https://telemetr.io/uk/channels/1343028414-asupersharij/quote>
59. The Digital Services Act package. European Commission. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/digital-services-act-package>
60. Timothy B., Timsit A. Zelensky says 16,000 foreigners have volunteered to fight for Ukraine against Russian invasion. The Washington Post. URL: <https://www.washingtonpost.com/world/2022/03/03/zelensky-ukraine-16000-foreign-volunteers-russia/>
61. Toler, A. The Kremlin's Shifting, Self-Contradicting Narratives on MH17. Bellingcat. URL: <https://www.bellingcat.com/news/uk-and-europe/2018/01/05/kremlins-shifting-selfcontradicting-narratives-mh17>
62. Twitter, YouTube ignore takedown requests by the Ukrainian Government.

- Reset. URL: <https://www.reset.tech/documents/twitter-youtube-ignore-takedown-requests-by-ukrainian-government.pdf>
63. Twitter, YouTube ignore takedown requests by the Ukrainian Government. Reset. URL: <https://www.reset.tech/documents/twitter-youtube-ignore-takedown-requests-by-ukrainian-government.pdf>
64. U.S. Department of state. U.S. Security Cooperation with Ukraine. URL: <https://www.state.gov/u-s-security-cooperation-with-ukraine/>
65. Under the skin—Russian propaganda on the territory of Ukraine. Fake Hunter. URL: <https://fakehunter.pap.pl/en/node/94>
66. Wodak R. The Discourse-Historical Approach (DHA). Methods of Critical Discourse Analysis. 2001. P. 87-121. URL: https://www.researchgate.net/publication/251636976_The_DiscourseHistorical_Approach_DHA
67. Zaporozhchenko R. The End of “Putin’s Empire?” Ontological Problems of Russian Imperialism in the Context of the War against Ukraine. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10758216.2022.2158873>
68. Zeller J.P. Attitudes on languages, identities and politics at the Ukrainian Black Sea coast in 2020/21. Russian Linguistics, 46 (3), pp. 291-311. URL: <https://www.scopus.com/record/display.uri?eid=2-s2.0-85138173434&origin=reflist>
69. Zerback T., Toepfl F. Forged Examples as Disinformation: The Biasing Effects of Political Astroturfing Comments on Public Opinion Perceptions and How to Prevent Them. Political Psychology. 2022. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11616-019-00486-2>
70. Zygar M. Foreign Affairs. Putin’s New Story About the War in Ukraine. URL: <https://www.foreignaffairs.com/ukraine/putins-new-story-about-war-ukraine>

ДОДАТКИ

Додаток А

**Мовні засоби реалізації маніпулятивних стратегій і тактик
(Коваленко А. М., Марченко Т. С.)**

Стратегії	Тактики	Мовні засоби
Стратегія дискредитації	Тактика критики	Пейоративна лексика Дисфемізми
	Тактика створення загрози	Слова-афективи
	Тактика звинувачення	Пейоративна лексика Слова-афективи
	Тактика натяку	Іронія Пейоративна лексика
	Тактика створення опозиції «свій-чужий»	Антитеза Евфемізми
Стратегія маніпулювання імпліцитними смислами	Тактика вуалізації	Синоніми з розмитим або подвійним семантичним значенням
Стратегія персоналізації / фрагментації	Тактика переакцентування	Повторення Номіналізація
Стратегія нормалізації	Тактика переакцентування	Повторення Номіналізація
	Тактика вуалізації	Евфемізми Метонімія Конструкції з квазіекспліцитним суб'єктом
Стратегія драматизації	Тактика ціннісних організацій	Слова-афективи Метафора
	Тактика створення загрози	Слова-афективи
	Тактика перебільшення	Синоніми з більшим смисловим навантаженням

Джерело: Коваленко А.М., Марченко Т.С. Мовні засоби реалізації маніпулятивного впливу в сучасних англомовних ЗМІ. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v38/part_1/55.pdf

СПИСОК ТЕЛЕГРАМ-КАНАЛІВ, ЯКІ ПОШИРЮЮТЬ РОСІЙСЬКУ ПРОПАГАНДУ

Підготував «Детектор медіа» за даними LetsData і TgStat

О Н О В Л Е Н О

	Назва	Нік	К-ть під-ків		Назва	Нік	К-ть під-ків
1	Мир сегодня с «Юрий Подоляка»	yurasumy	2791492	36	Скептик	skeptik_21	76194
2	Анатолий Шарий	ASupersharij	946815	37	Пушилин Д.В.	pushilindenis	73960
3	Легитимный	legitimniy	864519	38	Темный Рыцарь	dark_k	72806
4	Резидент	rezident_ua	756881	39	ТАЙНЫ ДЕПУТАТА	tayni_deputata	71818
5	Типичный Донецк	itsdonetsk	586582	40	Донбасс решает	donbassr	70210
6	First Новости Войны	first_political	531809	41	Украина. Спецоперация. Мониторинг СВО	MonitoringUA	60576
7	#Монтян!	montyan2	517495	42	FRONTовые Заметки	newsfrontnotes	60288
8	Дмитрий Василец	VasiletsDmitriy	487103	43	Клюменко Time	KlymenkoTime	58887
9	Шейх Тамир	sheyhtamir1974	387923	44	ШептунУкраина Война	shepton	58598
10	Новое Издание	Novoeizdanie	361543	45	Inside Donetsk	Doninside	58306
11	ЗеРада	ZeRada1	322064	46	Херсонский Вестник	HersonVestnik	57544
12	Сводки ополчения Новороссии Z.O.V. (ДНР, ЛНР, Украина, Война)	swodki	301183	47	ШТАБ ТерО ДНР	TRO_DPR	54717
13	Олег Царёв	olegtsarov	286097	48	Известия ЛНР/ДНР	obstanovkalnr	52923
14	Политика Страны	stranaua	262832	49	ПАНЧЕНКО	panchenkodi	51140
15	Бердянск наш	brd_nash	234022	50	Черный Квартал	cherniy_kvartal	48744
16	Пономарь	ponomarb1	218513	51	ЗА ГРАНЬЮ /Новости войны	za_grany	47440
17	АГС_Z_Донбасса	Ags_Donbass	196846	52	НОВОСТИ ЛНР	luganskallnews	46364
18	Open Ukraine Открытая Украина	OpenUkraine	195183	53	Одесский фраер	life_odessa	42805
19	Украина.ру	ukraina_ru	186129	54	Медведь	bear007	42524
20	Джокер ДНР	JokerDPR	184527	55	Отряд Ковпака	otryadkovpaka	41538
21	Ольга Шарий	OlgaSharij	179580	56	Первый Харьковский	Kharkov_Perviy	39859
22	Картель	ZE_kartel	144692	57	ЗАПОРОЖСКИЙ ВЕСТНИК	zpvestnik	37882
23	Сплетница	spletnicca	141802	58	Шарий.net	sharijnett	37224
24	Главное в Херсоне	hercon_ru	132286	59	МАРИУПОЛЬ НАШ	MARIUPOL_NASH_RU	36030
25	Наблюдатель	nabludatels	120468	60	Запрещённая Украина	godeye_ru	33577
26	MediaKiller	MediaKiller2021	114592	61	Администрация города Мелитополя	melitopoladmin	30917
27	Владимир Рогов	vrogov	109135	62	ЛуганскИнформЦентр Z	LIC_LPR	30749
28	WarDonbass	WarDonbass	106762	63	Бунтарь	buntariy	29659
29	Женщина с косой	skosoi	102235	64	Главное в Геническе	Genichesk_ru	27209
30	MediaPost	Media_Post_UA	99601	65	Легитимный live	legitimniy_live	27146
31	Аксёнов Z 82	Aksenov82	94520	66	Бородатая Бабушка	borodatayaba	26420
32	Типичная Одесса	odessa_typical	94344	67	Разведчик	razvedinfo	24486
33	Донецк ЧП Макеевка ДНР	dark_donetszk	92023	68	Elena Lukash	Elena_Lukash	24290
34	Народная милиция ДНР	nm_dnr	86045	69	93 бригада «Холодный Яр» ОБРАТНАЯ СТОРОНА	HolodniyYar	23947
35	Военный Донецк	militarydonetsk	84442	70	Украина live	u_live	23599
				71	На самом деле в Херсоне	NSDVKhersone	23584

72	ДНР Онлайн	dnronline	23138
73	ЧП Донецк Новости ДНР	donetsk_chp	22768
74	Новый Мелитополь	NowMelitopol	21291
75	Главное в Мелитополе	melitopol_ru	21206
76	DeZa ДОНБАСС	DeZaDNR	20537
77	НОВЫЙ МАРИУПОЛЫ	nmrpl	20457
78	Общественное Движение «Донецкая Республика»	oddr_info	20319
79	Цибуля ua	tsibulya_ua	20066
80	Нетипичное Запорожье	zp_live	19371
81	ХтоШо	HtoSho	19180
82	Кривой Рог онлайн	krivoi_rog	18631
83	Тремпель Харьков	kharkov_trempel	18586
84	Ясиноватая, Донбасс на линии огня.	DonbassYasinovatayanaliniiOgnia	18329
85	Донецкий Телеграм	dontel	18205
86	Крымский	krimski	17464
87	Группа Z: ДНР, ЛНР, Россия. Война.	gruppazdnr	17141
88	Леонид Пасечник	glava_lnr_info	16682
89	КРЫМИНФОРУМ	ZOVcrimea	16655
90	ДНР в СЦКК: факты военных преступлений Украины	DNR_SCKK	16405
91	Одесское Общественное Телевидение Z	voskoboinikovalexandr	16300
92	Донецкое время	donvremya	16158
93	Насправді	naspravdiinfo	16125
94	Херсон live	kherson_live	16080
95	Николаев live	niklive	16067
96	Боевой листок Запорожья	Z_BOEV_LIST_Z	15042
97	Энергодарский связной	zaporojie24	14318
98	Партия Шария	sharij_official	14198
99	Донецк	donetsk_dn	14153
100	ВЕСТИ КРЫМ	vesticrimea	14014
101	Администрация Главы ДНР	AG_DPR	13891
102	Крымская Z прачка	Crimeanprachka	13644
103	Донбасс Сегодня	donbass_segodnya	13627
104	Губарева Катерина	k_gubareva	13481
105	Главное в Энергодаре	energodar_ru	13383
106	Макаренко Donetsk	Makar80	12840
107	Южный Регион/Новороссия	Novorossia_Region	12834
108	Главное в Бердянске	berdyansk_ru	12593
109	ЗаTV. Новости Запорожской области	ZaTV_Media	12539
110	Конкретно	konkretnost	12382
111	Киевский кейс	kyiv_korr	12173
112	Новости Херсонщины	kherson_news_info	12013
113	Днепр live	dnepr_live	11808
114	Украинский формат	Ukrainian_format	11594

115	Типичное Енакиево	tip_enakievo	11418
116	Телеканал Z Юнион ДНР	TK_Union	11236
117	«Лисичанск - колыбель Донбасса»	Lisichanskinfo	11163
118	Бердянск ZaVtra	brd_zavtra	11108
119	Донбасс ЛАЙФ	ldnrife	10879
120	Администрация города Макеевки	Novosti_Makeevka	10610
121	Новости ЛНР и ДНР	swodkilugansk	10445
122	Хейтер	heiteer	10435
123	МАЙ ДНР	MAYDNR	10024
124	Дайджест V ДНР	digestdnr	9353
125	Политрук ДНР	olgaseletskaaya	9297
126	Война 2022 Россия-Украина WAR UKRAINE RUSSIAN	osvedomitell	9174
127	Главное в Скадовске	skadovsk_rus	8375
128	Журналистика со вкусом Артем Порвин	tasteful_journalism	7971
129	Одесса За Победу!	OdessaRussi	7818
130	В Херсоне.	VKhersone	7584
131	Тень на плетень	Ten_NaPleten	7389
132	Харьковские антифашисты	Kharkiv_antifa	7249
133	Главное в Каховке и Новой Каховке	newkahovka_ru	7129
134	Луганск 24	GTRKLNRLugansk24	7124
135	Мирослава Бердник	Varjag2007	7104
136	Владимир V Карасёв	VladimirKarasyov	6634
137	Берислав Новости	beryslavru	6368
138	Администрация Новой Каховки	VGA_NovayaKahovka	6272
139	Херсонская Народная Республика	herson_respublika	6271
140	Администрация Каховского района	VGA_Kakhovka	6161
141	На связи Севастополь	SEVASTOPOL	5900
142	Новости ДНР Z	news_dnr	5383
143	Херсон и Запорожье 24 Новости	zaporozhye24news	5304
144	Плине кача	ukraineneveragain	5247
145	PRO_ Республику	PRO_respubliku	5240
146	ХУРСИН	hursin	5134
147	История Украины	HistoryOFua	4938
148	МИД ЛНР	mid_lnr	4917
149	Республиканский Актив	reactiv_dnr	4902
150	Донецк сейчас	donetsknow	4881
151	Главное в Пологах	polohy_ru	4701
152	Донецкий Абориген	DonetskiyAborigen	4652
153	Крит СБУ	SBUmole	4632
154	РИА ДНР	riadprz	4572
155	Администрация города Васильевка	vasylevka	4555

156	Главное в Токмаке	tokmak_ru	4451
157	Всё о ДНР	vsednrru	4361
158	Волноваха ДНР АДМИНИСТРАЦИЯ (Официальный канал)	volnovahaDNR	4282
159	Первый Республиканский Телеканал	republic_tv	4134
160	Главное в Чернобаевке	chemobaevka_ru	4112
161	Под Мантией	PodMantiyey	4024
162	Стаханов Администрация города	AGStakhanov	3983
163	Вашингтонский обком	politburodc	3848
164	СТОП ДОНБАЦИД	stop_donbacid	3810
165	Новокаховская ПРАВДА	nkPravda	3764
166	Новый Луганск	new_lugansk	3479
167	V ОД «Свободный Донбасс»	odsd_dnr	3452
168	Олег Новиков	novikov_72	3392
169	ДОНБАСС ПОРОЖНЯК НЕ ГОНИТ	donbass_ porozhnyak_ne_gonit	3278
170	Зеландия	zzelandia	3221
171	Донбасс Z ОбъектV	donbasslens	3088
172	Донецкое агентство новостей	dan_dnr	3006
173	Городской совет г. Скадовска	meriya_skadovska	2699
174	Луганьмедиа	luganmedia	2573
175	ОД «Донецкая Республика» г. Горловка	odrdgorlovka	2558
176	МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ ЛНР	minobrlnr	2454
177	Союз блогеров Украины	ua_sbu	2439
178	Администрация Новопсковского района Луганской Народной Республики	novopskovlnr	2406
179	МИД ДНР	mid_dnr	2370
180	Администрация города Антрацита и Антрацитовского района	anratsitpressa	2341
181	ДОНБАСС-ВОЙНА «Z»	donbasswarZ	2326
182	Донецк. Новости. Переключка (Z)	Russia_today2k22	2310
183	Администрация города Первомайска	agp_lnr	2175
184	Таврическая Правда	true_tavrika	2034
185	Общественное движение «Мир Луганщине»	mirlug	2020
186	Администрация города Алчевска	AGA_LNR	1970
187	Администрация г. Алешки	VGA_Alyoshki	1916
188	Херсонщина сегодня	herson_today	1902
189	Першотравневый р-н ДНР	Perhotravneviy	1741
190	Точка Донбасса	tochkadonbassa2	1669
191	Херсон Life Новости	NewsKhersonLife	1641
192	Администрация Марковского района	marrgalprofficial	1625

193	Штрих из ДНР	znrznr	1625
194	Вестник Новороссии [Z]	nvreport	1618
195	Склад свидетелей перемог	peremogi	1614
196	Администрация Белокуракино	adm_belokurakino	1505
197	ПраВда ДНР	dnrpravda_news	1471
198	Вадим Рабинович	vadim_rabinovich	1462
199	Украина: молдавский инсайд	UA_MD_insaid	1389
200	Новости Севастополя	news_sev	1317
201	Посольство ДНР в России	dprembassy	1315
202	СЕВЕРОДОНЕЦК ОФИЦИАЛЬНЫЙ♥	svr_lnr	1309
203	Кривой Рог	krivoirog_ru	1252
204	ДОНЕЦКАЯ ОПОЛЧЕНОЧКА	opolchenochka	1218
205	Администрация города Кировска	agklnr	1196
206	Типичный Иловайск	ilovaysk	1158
207	Администрация Старобельского района	starobelsk1686	1117
208	Администрация Чаплинка	chaplinka_vga	1090
209	Жизнь в «оккупации»	Life_underZoccupati	1075
210	Администрация города Брянки	Bryanka_AGB_LNR	1063
211	Город-Герой Донецк	gorodDonetsk	1047
212	Народная Дружина	nndnr	1031
213	Администрация города Кировское	gorod_kirovskoe	1020
214	Подслушано Донецк	donnewstoday	990
215	Администрация г. Свердловска и Свердловского района	AdmSvkLNR	987
216	Изюм	izyum_ru	977
217	Министерство агропромышленной политики и продовольствия Донецкой Народной Республики	minagroprom	939
218	Величко Life	velichkoVladymyr	929
219	Администрация Голый Пристань	VGA_GolayaPristan	924
220	Сумы	sumy_ru	912
221	Балаклея	balakleya_ru	904
222	Администрация Краснодона и Краснодонского района	krasnodoninfo	891
223	Ромны	romny_ru	885
224	Глухов	gluhov_ru	878
225	Говорит Донбасс	govoritDonbass	864
226	Новоросс. Таврические вести.	novorossinfo	860
227	Павлоград	pavlograd_ru	852
228	Бровары	brovar_ru	839
229	Новгород-Северский	novgorodseversky_ru	823
230	Носовка	nosovka_ru	819

231	Конотоп	konotop_ru	806
232	Никополь	nikopol_ru	793
233	Белая Церковь	bilatserkva_ru	790
234	Шостка	shostka_ru	777
235	Ахтырка	ahtirka_ru	768
236	Лисичанск	lisichansk_ru	764
237	Чугуев	chuguev_ru	759
238	Прилуки	priluki_ru	755
239	Харьков	kharkov_ru	725
240	Лозовая	lozovaya_ru	723
241	Администрация Новотроицкого района	VGA_Novotroick	719
242	Нежин	nezhin_ru	713
243	Северодонецк	severodonetsk_ru	704
244	Васильков	vasilkov_ru	700
245	Ирпень	iirpen_ru	699
246	Рубежное	rubezhnoye_ru	687
247	Славутич	slavytich_ru	686
248	Novosti LNR ©	novosti_lnr	670
249	Краснодон	krasnodon_ru	666
250	НАША НОВОРОССИЯ	nasha_novorossia	665
251	Обухов	obuxov_ru	658
252	Подслушано в укрепе	v_ukrope	658
253	Бахмач	bakhmach_ru	654
254	Красноград	krasnograd_ru	647
255	Посол ДНР в России Ольга Макеева	oamakeeva	633
256	Купянск	kupyansk_ru	628
257	Славянск	slavyansk_ru	628
258	Мерефа	merefa_ru	614
259	Новомосковск	novomoskovsk_ru	610
260	Свободное Мнение Одессита Сводки СВО	The_rebirth_of_humanity	601
261	Ровеньки	rovenki_ru	589
262	Березань	berezany_ru	584
263	Администрация Лутугинского района Луганской Народной Республики	lutugino_lnr	559
264	Краматорск	kramatorsk_ru	556
265	Мариуполь	mariupol_ru	545
266	Овруч	owruch_ru	540
267	Красный Луч	krasnyluch_ru	535
268	Видео. Война на Донбассе	donbassru	526
269	Люботин	lyubotyn_ru	522
270	МО ОД «Донецкая Республика» ЦГР г. Горловка	mo_oddr_cgr	500
271	Ждановка ОД «Донецкая Республика»	zhdanovka_MO_OD_DR	477
272	Первомайск	pervomaisk_ru	459

273	Минтранс ДНР	mintransdnr	428
274	Николаев	nicolaev_ru	424
275	Администрация города Енакиево	Enakievo_official	423
276	Новости ЛНР ДНР	novosti_lnr_dnr	422
277	Центр Донбасса	centr_donbassa	411
278	ЧП Сводки Донецк СВО Украина	chp_svodki	388
279	Донецк Online ДНР Россия	dononl	339
280	ДНР: почти официально	dnrpoftisial	331
281	Чернигов	chernigov_ru	312
282	МО ОД «ДР» Калининского района г. Горловка	mo_oddr_kalininskiy	288
283	Давито Матвейченко	davit_matveichenko	260
284	Моя Республика Донецк ДНР РФ	moya_respublika	253
285	МО ОД «ДР» Никитовского района г. Горловка	ODDRNR	224
286	ОД «Донецкая Республика» Донецк Кировский район	MO_Kirovra_Donetsk	198
287	НОВОСТИ РЕСПУБЛИКИ Шахтерск	novosti_shakhtersk	173
288	Проблемы ДНР	problems_dpr	146
289	ОД «ДР» г. Дебальцево	oddrDeb	124
290	Руїна	Ruin2014	112
291	околоДонбасс NEWS	okoloDonbass_NEWS	105
292	Новости Донбасса	donbass_news	98
293	Очаков	ochakov_ru	96
294	Z O V Донецкий Кряж	donbass_inline	78
295	Славянский Вестник+	slavestnik	64
296	шепе	shepton1	64
297	Владимир Сальдо	SALDO_VGA	49
298	Настоящий полковник	kommunist	48
299	МО ОД «ДР» Ленинского района г. Донецка	oddrLeningkiy	47
300	DonTel Донецкий ДонТел	dontel_v2	38
301	БУЛЬОН ЛДНР	bulyonldpr	33
302	Ивано-Франковск #ЯШАРЮ (канал)	sharij2019_ivanofrank	23
303	Лисичанск Инфо	Lisichanskiinfo	21
304	СХОВИЩЕ	VaultUA	17
305	ДОНЕЦКАЯ КРАМАТОРЧАНКА	tatgoldberg	16
306	Teletype News	TeletypeNews	7
307	КРЫША НЕ ЕДЕТ	needet	6
308	ЗАПОРОЖСКАЯ НАРОДНАЯ РЕСПУБЛИКА	Zaporozhskayarespublika	5
309	Политика Украины	@ykra_novosti_plitoka	4
310	Новости Донбасса	noviydonbass	?